

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Θεόδωρος Κατσουλάκος
Μαρία Λένα

Ιφιγένεια Καρυώτη
Χριστίνα Κατσάρου

Ιστορία Δ' Δημοτικού

Στα αρχαία χρόνια

Στα αρχαία χρόνια

Ιστορία Δ' Δημοτικού



ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ 75% ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΚΑΙ 25% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ



ISBN 960-06-1817-8

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Ιστορία Δ' Δημοτικού

Στα Αρχαία Χρόνια

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Θεόδωρος Κατσουλάκος

Εκπαιδευτικός Δ.Ε.

Χριστίνα Κατσάρου

Εκπαιδευτικός Π.Ε.

Μαρία Λένα

Εκπαιδευτικός Δ.Ε.

Ιφιγένεια Καρυώτη

Εκπαιδευτικός Π.Ε.

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Δημήτριος Ανωγιάτης-Πελέ

Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου

Στέφανος Παπαστεργιόπουλος

Σχολικός Σύμβουλος

Σαράντης Χέλμης

Εκπαιδευτικός Π.Ε.

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Βικτώρια Γιουλβανίδου

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Θεόδωρος Τάσιος

Φιλολόγος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Γιάννης Παπαγρηγορίου

ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Σύμβουλος Π.Ι.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Δήμητρα Καυκά

Εκπαιδευτικός Π.Ε.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Δημοσθένης Κοκκινίδης

Εικαστικός Καλλιτέχνης

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ

“ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - MULTIMEDIA Α.Ε.”

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:

«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Γεώργιος Τύπας

Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Γεώργιος Οικονόμου

Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Θεόδωρος Κατσουλάκος
Μαρία Λένα

Ιφιγένεια Καρυώτη
Χριστίνα Κατσάρου

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ



Ιστορία Δ' Δημοτικού Στα Αρχαία Χρόνια

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Εισαγωγικό σημείωμα για το μαθητή

Το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου θα σε βοηθήσει να κάνεις ένα ωραίο ταξίδι στα περασμένα. Θα γνωρίσεις πολλά πράγματα για τη ζωή των προγόνων μας στα αρχαία χρόνια. Συντροφιά σου θα έχεις πολεμιστές, καλλιτέχνες, ποιητές, ιστορικούς, που με τους αγώνες και τα έργα τους έκαναν τη χώρα μας ονομαστή.

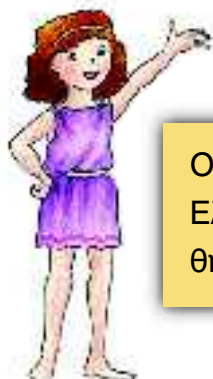
Για όλα αυτά θα νιώσεις χαρά και περηφάνια και θα θελήσεις αργότερα να μάθεις περισσότερα. Προσπάθησε λοιπόν να μη μείνεις ένας απλός αναγνώστης. Χρησιμοποίησε τη φαντασία σου και απόλαυσε το ταξίδι και την περιήγηση. Η γνωριμία σου τότε με τον αρχαίο κόσμο θα εξελιχθεί σε μια περιπέτεια συναρπαστική!

1η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η κάθοδος των Δωριέων



Οι Δωριείς κατεβαίνοντας από την περιοχή της Πίνδου προς τη νότια Ελλάδα έφεραν μεγάλη αναστάτωση. Κάποιοι από αυτούς εγκαταστάθηκαν στη Σπάρτη.



το φύλο: το σύνολο των ανθρώπων με κοινά χαρακτηριστικά, όπως καταγωγή, θρησκεία, γλώσσα, συνήθειες

Οι Δωριείς ήταν το τελευταίο ελληνικό φύλο που μετακινήθηκε προς τη νότια Ελλάδα. Είναι δύσκολο σήμερα να εξηγήσουμε τους λόγους που τους έκαναν να αναζητήσουν άλλη πατρίδα. Οι άνθρωποι ακόμη και σήμερα εγκαταλείπουν ένα χώρο, όταν κινδυνεύουν ή όταν θέλουν να ζήσουν καλύτερα.

Η πορεία προς το νότο έγινε αργά. Πολλές ομάδες άρχισαν τότε να μένουν άλλοτε προσωρινά και άλλοτε μόνιμα σε διάφορα μέρη. Κάποιοι από αυτούς φαίνεται ότι παρέμειναν στη Στερεά Ελλάδα και ειδικά στην περιοχή της Δωρίδας, όπως και η λέξη φανερώνει.

Η κάθοδος των Δωριέων δεν έγινε μονομιάς. Χρειάστηκαν πολλά χρόνια. Σήμερα μας είναι άγνωστοι ακόμη και οι δρόμοι που ακολούθησαν. Το πιο πιθανό είναι ότι πέρασαν στην Πελοπόννησο από τον ισθμό της Κορίνθου.

Στην Πελοπόννησο χωρίστηκαν σε μικρότερες ομάδες και κατευθύνθηκαν σε διαφορετικές περιοχές. Μια ισχυρή ομάδα κατευθύνθηκε νοτιότερα και κατέλαβε τη Σπάρτη και την εύφορη πεδιάδα του ποταμού Ευρώτα. Οι παλιοί κάτοικοι έγιναν είλωτες που αναγκάστηκαν να καλλιεργούν τη γη. Οι Δωριείς φαίνεται ότι στην αρχή ήταν πιο πολλοί, γι' αυτό όλοι οι κάτοικοι μίλησαν αργότερα τη διάλεκτό τους, τη δωρική.

Οι Δωριείς κυριάρχησαν με τη δύναμή τους σε διάφορα μέρη της Πελοποννήσου. Πολλοί από



1. Η κοιλάδα του Ευρώτα

11ος αιώνας

Γεωμετρικά χρόνια

8ος αιώνας

τους παλιούς κατοίκους έχασαν την περιουσία τους και έγιναν δούλοι. Ο μυκηναϊκός πολιτισμός σταμάτησε να αναπτύσσεται. Μερικοί, βλέποντας ότι δεν μπορούσαν πια να ζήσουν στον τόπο τους, αναγκάστηκαν να φύγουν.



η κάθοδος των Δωριέων:

η μετακίνηση των Δωριέων από το βορρά της χώρας προς το νότο

οι είλωτες:

οι παλιοί κάτοικοι της Σπάρτης που έγιναν δούλοι.

η διάλεκτος:

η γλώσσα που μιλούν οι κάτοικοι κάποιας περιοχής· σήμερα μιλάμε για ποντιακή, τσακωνική, κυπριακή διάλεκτο.

2. Η κάθοδος των Δωριέων

παράθεμα 1 Οι μετακινήσεις πληθυσμών, ένα συνηθισμένο φαινόμενο

Η χώρα που σήμερα ονομάζεται Ελλάδα πολύ παλιά δεν είχε μόνιμους κατοίκους. Οι μετακινήσεις τότε ήταν συχνές. Οι κάτοικοι πιέζονταν από άλλα νεότερα φύλα και έφευγαν εύκολα από τις περιοχές που έμεναν. Τότε δεν υπήρχε εμπόριο ούτε ασφάλεια στη στεριά και τη θάλασσα. Οι άνθρωποι δεν καλλιεργούσαν μεγάλα χωράφια. Δεν μάζευαν χρήματα ούτε φύτευαν δέντρα, γιατί δεν είχαν τείχη για να τους προστατεύουν. Πάντα υπήρχε ο φόβος μήπως παρουσιαστεί κάποιος και τους τα αρπάξει. Εξασφάλιζαν μόνο τις καθημερινές τους ανάγκες και μετακινούνταν με μεγάλη ευκολία. Οι μετακινήσεις ήταν πιο συχνές στα εύφορα μέρη, όπως η Θεσσαλία, η Βοιωτία και οι περισσότερες περιοχές της Πελοποννήσου, εκτός από την Αρκαδία.

Θουκυδίδης, βιβλίο Α, κεφ.2 (διασκευή)

παράθεμα 2 Γεωμετρικά χρόνια, μια ανήσυχη εποχή

Μετά τον Τρωικό πόλεμο συνεχίστηκαν οι μετακινήσεις πληθυσμών και οι εισβολές στην Ελλάδα, η οποία δεν έμεινε ήσυχη και δεν μπόρεσε να προκόψει.....Εξήντα χρόνια μετά την εκστρατεία των Αχαιών στην Τροία, οι Θεσσαλοί έδιωξαν από την περιοχή τους Βοιωτούς που πήγαν και εγκαταστάθηκαν στη γη του Κάδμου, που σήμερα λέγεται Βοιωτία. Ογδόντα χρόνια μετά τα Τρωικά, οι Δωριείς με αρχηγούς τους Ηρακλείδες* κυριεύσαν την Πελοπόννησο. Μόνο μετά από πολλά χρόνια ηρέμησε εντελώς η Ελλάδα, γιατί σταμάτησαν οι μετακινήσεις πληθυσμών.

*οι Ηρακλείδες: οι απόγονοι του Ηρακλή.

Θουκυδίδης, βιβλίο Α, κεφ. 12 (διασκευή)



1. Γιατί νομίζεις ότι οι Δωριείς κινήθηκαν νότια;
2. Ποιες αλλαγές έγιναν στη ζωή των ανθρώπων στην Ελλάδα μετά την κάθοδο των Δωριέων;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Οι Έλληνες δημιουργούν αποικίες

Οι μετακινήσεις πληθυσμών στην Ελλάδα ανάγκασαν διάφορα ελληνικά φύλα να μεταναστεύσουν. Αιολείς, Ίωνες και Δωριείς εγκαταστάθηκαν στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου και τη Μ. Ασία, όπου ανέπτυξαν σπουδαίο πολιτισμό.



Οι μετακινήσεις πληθυσμών αναστάτωσαν τη ζωή των κατοίκων της Ελλάδας. Τα κτήματα έπαψαν να καλλιεργούνται και η κτηνοτροφία λιγόστεψε. Οι φτωχοί έγιναν περισσότεροι με αποτέλεσμα οι τεχνίτες να μη βρίσκουν αγοραστές για τα προϊόντα τους. Πολλοί άρχισαν να φεύγουν από τον τόπο τους.

Η *μετανάστευση* δε γινόταν με τρόπο οργανωμένο. Άλλοι έφευγαν γιατί δεν ένιωθαν πια ασφάλεια και άλλοι για να βρουν καλύτερη τύχη.

Οι Αιολείς από τη Θεσσαλία πλέοντας στο Αιγαίο έφτασαν στη Λέσβο, την Τένεδο και την απέναντι πλευρά της Μ. Ασίας. Οι Ίωνες, ξεκινώντας από την Αττική, κατευθύνθηκαν προς τη Σάμο και τη Χίο. Από εκεί πέρασαν στη Μ. Ασία. Οι Δωριείς, που συνεχώς κατέφθαναν στην Πελοπόννησο, είδαν ότι οι περιοχές που κατέλαβαν δεν τους χωρούσαν. Ακολουθώντας και αυτοί το παράδειγμα των άλλων Ελλήνων, έφτασαν στη Ρόδο και μετά στη Μ. Ασία.

Οι Έλληνες στις νέες πατρίδες ήλθαν σε επαφή με τους άλλους λαούς και γνώρισαν τον τρόπο ζωής τους. Κράτησαν όμως τις παλιές τους συνήθειες. Λάτρεψαν ιδιαίτερα τους θεούς τους, προς τιμήν των οποίων έχτισαν λαμπρούς ναούς. Στις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές οι *άποικοι* συγκεντρώνο-



**η μετα-
νάστευση:** η μετακίνηση ανθρώπων από την πατρίδα τους σε άλλη χώρα



**τα ιερά:**

οι ναοί τους οποίους τιμούσαν ιδιαίτερα οι άνθρωποι.

οι άποικοι:

αυτοί που έπαιρναν μέρος στην αποστολή για δημιουργία αποικίας, οι κάτοικοι της αποικίας.

νταν στα ιερά και γιόρταζαν όλοι μαζί. Οι γιορτές τούς έκαναν να νιώθουν πιο έντονα την κοινή καταγωγή τους. Το Αιγαίο έγινε ελληνική θάλασσα, αφού στις δυο πλευρές του κατοικούσαν Έλληνες.

παράθεμα 1 Ο ελληνισμός της Μ. Ασίας

Οι Ίωνες έχουν χτίσει τις πόλεις τους στον πιο ωραίο τόπο, από άποψη ατμόσφαιρας και κλίματος, σε σύγκριση μ' όλους τους γνωστούς λαούς. Τα μέρη που βρίσκονται βορειότερα υποφέρουν από το κρύο και την υγρασία, ενώ τα μέρη που βρίσκονται νοτιότερα υποφέρουν από καύσινα και ξηρασία. Από τις δώδεκα ιωνικές πόλεις οι δύο είναι χτισμένες στα νησιά Σάμο και Χίο και οι υπόλοιπες στη Μ. Ασία. Στην περιοχή της Μυκάλης ιδρύθηκε το Πανιώνιο, που ήταν κοινό αφιέρωμα των Ιώνων στον Ελικώνιο Ποσειδώνα. Εκεί συγκεντρώνονταν οι Ίωνες και γιόρταζαν τα Πανιώνια.

Οι Αιολείς έχτισαν δώδεκα πόλεις στη στεριά της Ασίας. Αυτοί έτυχε να εγκατασταθούν σε περιοχή πιο εύφορη από τους Ίωνες, αλλά το κλίμα εκεί δεν είναι τόσο γλυκό.

Ηρόδοτος, Ιστορία, Α', 142, 148, 149 (διασκευή)



2. Η εγκατάσταση στους ξένους τόπους δεν ήταν πάντα ειρηνική. Πολλές φορές οι άποικοι είχαν να αντιμετωπίσουν και ντόπιους λαούς. Εικόνα από αγγείο που δείχνει την προσπάθεια των αποίκων να κατέβουν από το πλοίο (Ελευσίνα, Αρχαιολογικό Μουσείο).

παράθεμα 2 Το αμάρτημα του Ηγησικλή

Οι Δωριείς ίδρυσαν έξι πόλεις και οργάνωσαν το λατρευτικό τους κέντρο στο Τριόπιο, που το αφιέρωσαν στον Απόλλωνα. Εκεί κάθε χρόνο τελούσαν αθλητικούς αγώνες προς τιμήν του θεού και είχαν ορίσει ως βραβείο για τους νικητές χάλκινους τρίποδες, που έπρεπε να τους αφήνουν στο ναό και να μην τους παίρνουν μαζί τους. Ένας πολίτης της Αλικαρνασσού, που τον έλεγαν Ηγησικλή, μετά τη νίκη του στους αγώνες ξέχασε επίτηδες το έθιμο. Πήρε μαζί του τον τρίποδα και τον κάρφωσε σ' ένα πάσσαλο στο σπίτι του. Αυτό θεωρήθηκε ασέβεια προς τον Απόλλωνα και στάθηκε η αιτία να διώξουν οι άλλες πέντε δωρικές πόλεις από την ένωσή τους την έκτη πόλη, την Αλικαρνασσό. Έτσι την τιμώρησαν για ό,τι έκανε ένας πολίτης της.

Ηρόδοτος, Ιστορία, Α', 144 (διασκευή)



1. Να παρατηρήσεις το χάρτη και να περιγράψεις την πορεία του κάθε ελληνικού φύλου από την Ελλάδα στη Μ. Ασία.
2. Η ζωή τους στις «νέες πατρίδες» είχε ομοιότητες με αυτή που ζούσαν μέχρι τότε;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ποίηση και η θρησκεία των Ελλήνων

Ο Όμηρος δημιούργησε δύο μεγάλα ποιήματα, την Ιλιάδα και την Οδύσσεια. Οι Έλληνες πίστευαν στους δώδεκα θεούς, τους οποίους φαντάζονταν ότι κατοικούσαν στον Όλυμπο.



Ο πόλεμος που έκαναν οι Έλληνες για να καταλάβουν την Τροία ήταν ένα μεγάλο γεγονός. Τα κατορθώματα των πολεμιστών έγιναν τραγούδια, που τα τραγουδούσαν οι *ραψωδοί* στις γιορτές και τα πανηγύρια.

Τον 8ο αιώνα π.Χ. ο Όμηρος, ένας σπουδαίος ποιητής, έγραψε δύο μεγάλα ποιήματα, την Ιλιάδα και την Οδύσσεια. Η Ιλιάδα μιλάει για τους αγώνες των Ελλήνων για την κατάληψη της Τροίας. Η Οδύσσεια έχει ως θέμα της τις περιπέτειες που γνώρισε ο Οδυσσέας στην προσπάθειά του να γυρίσει στην αγαπημένη του πατρίδα, την Ιθάκη.

Από τα ποιήματα αυτά μαθαίνουμε πολλά για τους ανθρώπους εκείνης της εποχής και τη θρησκεία τους. Παλιότερα, κάθε περιοχή είχε το δικό της θεό και τις δικές της γιορτές. Στο χώρο όπου λατρευόταν ο θεός συγκεντρώνονταν οι άνθρωποι και τον τιμούσαν με διάφορες τελετές. Μερικές φορές ένας τοπικός θεός αποκτούσε μεγαλύτερη φήμη. Στη γιορτή του τότε έπαιρναν μέρος και κάτοικοι άλλων περιοχών.

Στην ομηρική εποχή οι Έλληνες πίστευαν στους δώδεκα θεούς, τους οποίους φαντάζονταν ότι κατοικούσαν στον Όλυμπο, το ψηλότερο βουνό της Ελλάδας. Πίστευαν ότι πάνω εκεί υπήρχε ένα λαμπρό παλάτι, όπου έμενε ο Δίας και η γυναίκα του Ήρα, ενώ οι άλλοι θεοί έμεναν σε χαμηλότερα σπίτια που τα είχε χτίσει ο Ήφαιστος. Για τους αρχαίους Έλληνες όλοι οι θεοί ζούσαν σαν



ΟΙ ΡΑΨΩΔΟΙ: αυτοί που απαγγέλλαν σε δημόσιους χώρους τα ποιήματα του Ομήρου.

ΟΙ ΤΕΛΕΤΕΣ: οι εκδηλώσεις στις οποίες έπαιρναν μέρος πολλοί άνθρωποι.



1. Ο θεός Απόλλωνας κρατώντας στο αριστερό του χέρι τη λύρα (Δελφοί, Αρχαιολογικό Μουσείο)

**η αμβροσία:**

η τροφή των θεών του Ολύμπου, η οποία τους έκανε αθάνατους.

το νέκταρ: το ποτό που έπιναν οι θεοί.

μια οικογένεια, έτρωγαν *αμβροσία* και έπιναν *νέκταρ*. Αρχηγός όλων ήταν ο Δίας, τον οποίο οι Έλληνες ονόμαζαν «πατέρα των θεών και των ανθρώπων». Είχε μεγάλη δύναμη και κρατούσε στα χέρια του το φοβερό κεραυνό.

παράθεμα 1 Σκληρή μονομαχία

Είπε ο Έκτορας και τίναξε το κοντάρι του και χτύπησε τη φοβερή ασπίδα του Αίαντα.
...Δεύτερος ο Αίαντας τίναξε το μακρύ κοντάρι του και χτύπησε τη στρογγυλή ασπίδα του Έκτορα.
Τρύπησε η δυνατή αιχμή τη λαμπρή ασπίδα κι ήρθε και διαπέρασε τον όμορφο θώρακα και στα πλευρά του έσχισε το χιτώνα.
Εκείνος όμως έσκυψε και γλίτωσε το μαύρο θάνατο.
Τότε αμέσως εκείνοι τράβηξαν απ' τις ασπίδες τους τα δόρατά τους.
Όμηρος, Ιλιάδα, Η', στ. 244-257 (ελεύθερη απόδοση)

παράθεμα 2 Οι δώδεκα θεοί του Ολύμπου

Δίας: ο μεγαλύτερος από τους δώδεκα θεούς, κυρίαρχος του ουρανού, της γης και της θάλασσας. Σύμβολό του ήταν ο φοβερός κεραυνός.

Ήρα: η σύζυγος του Δία, προστάτευε το γάμο.

Ποσειδώνας: αδελφός του Δία, ο θεός της θάλασσας. Σύμβολό του ήταν η τρίαινα.

Αθηνά: κόρη του Δία, γεννήθηκε από το κεφάλι του. Ήταν η θεά της σοφίας και της εργασίας. Σύμβολά της ήταν η περικεφαλαία, το κοντάρι και η ασπίδα της.

Απόλλωνας: γιος του Δία και της Λητώς, θεός της μουσικής και της μαντικής.

Άρτεμη: δίδυμη αδελφή του Απόλλωνα, θεά του φεγγαριού, του κυνηγιού και των δασών.

Ήφαιστος: γιος του Δία και της Ήρας, θεός της φωτιάς και της μεταλλοτεχνίας. Οι αρχαίοι πίστευαν πως ήταν κουτσός.

Άρης: γιος του Δία και της Ήρας, θεός του πολέμου.

Αφροδίτη: θεά της γυναικείας ομορφιάς.

Δήμητρα: αδελφή του Δία, θεά της γεωργίας.

Εστία: αδελφή του Δία, προστάτευε την οικογενειακή ζωή.

Ερμής: αγγελιαφόρος των θεών και οδηγός των ψυχών των νεκρών στον Κάτω Κόσμο.

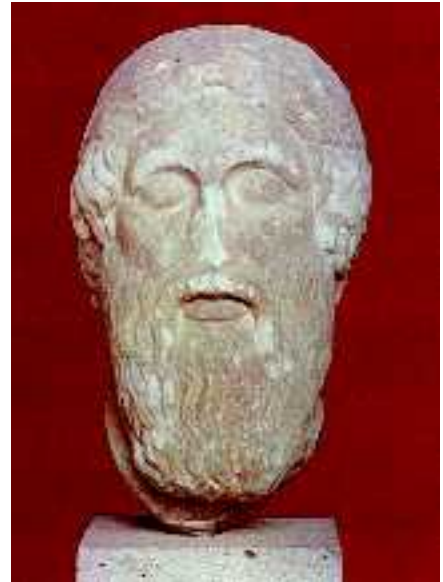


2. Χάλκινο άγαλμα της θεάς Αθηνάς. Η θεά προβάλλει το αριστερό χέρι με την ασπίδα και με το δεξί υψώνει το δόρυ (Αθήνα, Αρχαιολογικό Μουσείο).

παράθεμα 3 Ομηρική φιλοξενία

Ο Τηλέμαχος οδήγησε τον ξένο σε ένα θρόνι να κάτσει, όμορφο, λεπτοδουλεμένο, που είχε και σκαμνί για να ακουμπάνε τα πόδια και κάτω του άπλωσε λινό σεντόνι. Έβαλε και ο ίδιος κοντά στον ξένο ένα σκαμνί σκαλισμένο για να καθίσει. Μια παρακόρη ήρθε αμέσως κρατώντας όμορφο χρυσό λαγήνι και τους έχυνε νερό να πλύνουν τα χέρια τους σε μία ασημένια λεκάνη. Έπειτα έστρωσε μπροστά τους μακρύ σκαλιστό τραπέζι. Μετά τους έφερε ψωμιά η σεβαστή οικονόμα και διάφορα προσφάγια, πολλά απ' ό,τι είχε. Κι ο σιτιστής κρέατα ψητά τους έφερε σε δίσκους κι ολόχρυσα ποτήρια τους έβαλαν και ο κεραστής ερχότανε συχνά και τους κερνούσε.

Όμηρος, Οδύσεια, Α', 135-38 και 143-150, (ελεύθερη απόδοση)



3. Όμηρος, ο μεγαλύτερος επικός ποιητής των αιώνων



1. Γιατί νομίζεις ότι οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι η κατοικία των θεών ήταν στην κορυφή του Ολύμπου;
2. Ποια είναι η υπόθεση της Ιλιάδας και ποια της Οδύσειας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η τέχνη και η γραφή



Την εποχή αυτή δε χτίζονταν μεγάλα κτίρια και τα αγάλματα ήταν μικρά και άτεχνα. Στα αγγεία ζωγράφιζαν διάφορα γεωμετρικά σχήματα, γι' αυτό η εποχή ονομάστηκε γεωμετρική. Μεγάλο γεγονός υπήρξε η χρησιμοποίηση του αλφάβητου.



η μυκηναϊκή τέχνη: η τέχνη που είχε αναπτυχθεί στις Μυκήνες, αλλά και σε άλλες περιοχές της χώρας πριν από την κάθοδο των Δωριέων.

Μετά την κάθοδο των Δωριέων σταμάτησε να αναπτύσσεται η *μυκηναϊκή τέχνη*. Η παλιά γραφή, δύσκολη όπως ήταν, μετά τόσες αλλαγές που έγιναν στον ελληνικό χώρο, ξεχάστηκε. Οι άνθρωποι όμως δεν έπαψαν να κτίζουν σπίτια ή να κατασκευάζουν διάφορα αντικείμενα που τους ήταν απαραίτητα στην καθημερινή ζωή.

Από τις ανασκαφές που έχουν γίνει βγάζουμε το συμπέρασμα ότι τα κτίρια ήταν μικρά και απλά. Τα θεμέλια τα έκτιζαν με πέτρες, ενώ για το υπόλοιπο μέρος χρησιμοποιούσαν άλλα υλικά. Από ένα πήλινο κατασκεύασμα του 8ου π.Χ. αιώνα που βρέθηκε στην περιοχή του Άργους μπορούμε να πάρουμε μια ιδέα για τα κτίρια της εποχής.

Τα πρώτα αγάλματα ήταν ξύλινα και παρίσταναν θεούς. Απ' αυτά δε σώθηκε κανένα. Και είναι φυσικό αυτό, αφού το ξύλο καταστρέφεται εύκολα. Αργότερα άρχισαν να φτιάχνουν μικρά αγάλματα από μέταλλο.

Όλες τότε οι οικογένειες χρησιμοποιούσαν διάφορα αγγεία για τις καθημερινές τους ανάγκες. Σ' αυτά αποθήκευαν λάδι, κρασί και άλλα



1. Προετοιμασία για θυσία (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο)



2. Χάλκινο άλογο
(Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο)



3. Πήλινο ομοίωμα μικρού κτιρίου που βρέθηκε στο ιερό της Ήρας κοντά στο Άργος (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).



οι Φοίνικες:

λαός που κατοικούσε στη Φοινίκη, χώρα που βρισκόταν περίπου εκεί που σήμερα βρίσκεται ο Λίβανος.

το φοινικικό αλφάβητο:

έτσι ονομαζόταν το αλφάβητο που χρησιμοποιούμε σήμερα. Οι ειδικοί επιστήμονες έχουν τη γνώμη ότι τα περισσότερα γράμματα τα πήραμε παλιά από τους Φοίνικες.

προϊόντα. Οι τεχνίτες συνήθιζαν να ζωγραφίζουν πάνω σ' αυτά κύκλους, τρίγωνα, τετράγωνα και άλλα γεωμετρικά σχήματα. Γι' αυτό και η τέχνη ονομάστηκε γεωμετρική.

Αυτή την εποχή οι Έλληνες άρχισαν τα θαλασσινά ταξίδια πουλώντας και αγοράζοντας προϊόντα. Κατάφεραν μάλιστα να πάρουν και πάλι το εμπόριο της Μεσογείου στα χέρια τους που το είχαν χάσει μετά την παρακμή του μυκηναϊκού πολιτισμού.

Ήρθαν σε επαφή με έναν άλλο λαό, τους Φοίνικες, από τους οποίους πήραν το αλφάβητο. Σ' αυτό πρόσθεσαν φωνήεντα κι έφτιαξαν έτσι δικό τους αλφάβητο. Στην αρχή μάλιστα οι Έλληνες έγραφαν από τα δεξιά προς τα αριστερά, χωρίς να χωρίζουν τις λέξεις.

παράθεμα 1 Τα φοινικικά γράμματα

Στην αρχή οι Έλληνες είχαν τα γράμματα που χρησιμοποιούν οι Φοίνικες, αλλά με το πέρασμα του χρόνου άλλαξε μαζί με την προφορά και η μορφή τους. Γείτονες των Φοινίκων στις περισσότερες περιοχές ήταν Έλληνες από την Ιωνία. Αυτοί διδάχτηκαν από τους Φοίνικες τα γράμματα και, αφού τα άλλαξαν λίγο, τα χρησιμοποίησαν οι ίδιοι. Σωστά μάλιστα τα ονόμασαν φοινικικά γράμματα, αφού τα είχαν πάρει από τους Φοίνικες.

Ηρόδοτος, Ιστορία, Ε', 58 (διασκευή)



4. Αγγείο, όπου είναι χαραγμένη η αρχαιότερη ελληνική επιγραφή που έχει σωθεί μέχρι σήμερα (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).

παράθεμα 2 Τα σχήματα και η χρησιμότητα των αγγείων

Στην αρχαιότητα υπήρχαν πολλά είδη αγγείων που εξυπηρέτούσαν τις καθημερινές ανάγκες του νοικοκυριού αλλά και τις θρησκευτικές ανάγκες των ανθρώπων. Τα πιο συνηθισμένα είδη αγγείων είναι τα εξής:

Αμφορέας: μεγάλο κλειστό αγγείο με δύο κάθετα χερούλια· το χρησιμοποιούσαν για να μεταφέρουν ή να αποθηκεύουν υγρά και στερεά.

Κρατήρας: μεγάλο ανοικτό αγγείο για το ανακάτεμα του κρασιού με το νερό. Οι αρχαίοι έπιναν νερωμένο κρασί.

Λεκάνη: μεγάλο χαμηλό και ανοικτό αγγείο με οριζόντιες λαβές, χωρίς σκέπασμα. Στο εσωτερικό της ίσως προετοίμαζαν το φαγητό.

Λήκυθος: ελαιοδοχείο με στενό στόμιο και κάθετη λαβή. Λευκά τέτοια αγγεία αφιέρωναν στους νεκρούς.

Πινάκιο: ανοικτό ρηχό αγγείο σαν το σημερινό πιάτο.

Μ. Τιβέριος, Ελλ. Τέχνη, Αρχαία Αγγεία, (διασκευή)



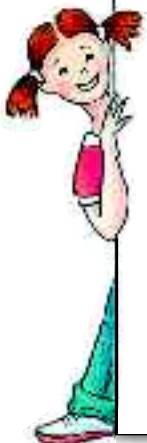
*5. Αμφορέας των γεωμετρικών χρόνων
(Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο)*



Γιατί, κατά τη γνώμη σου, ζωγράφιζαν πάνω στα αγγεία;

Ας δούμε τι μάθαμε

ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ



Οι Δωριείς, κατεβαίνοντας προς τη νότια Ελλάδα, προκάλεσαν μεγάλη αναστάτωση. Έτσι, διάφορα ελληνικά φύλα αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν προς τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και τη Μικρά Ασία.

Στα χρόνια αυτά οι Έλληνες πίστευαν στους δώδεκα θεούς του Ολύμπου. Τον 8ο αιώνα π.Χ. ο Όμηρος έγραψε δύο πολύ σπουδαία ποιήματα, την Ιλιάδα και την Οδύσεια. Την εποχή αυτή οι τεχνίτες ζωγράφιζαν πάνω στα αγγεία γεωμετρικά σχήματα (κύκλους, τρίγωνα, τετράγωνα κ.ά.). Γι' αυτό η τέχνη αυτή ονομάστηκε γεωμετρική.

2η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΑΡΧΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Νέες αποικίες των Ελλήνων

Οι Έλληνες εγκατέλειψαν τα χωριά και συγκεντρώθηκαν στις πόλεις. Η πόλη έγινε κράτος με ακρόπολη και τείχος. Τότε ιδρύθηκαν πολλές αποικίες στα παράλια της Μεσογείου και του Εύξεινου πόντου. Εκεί γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη ο ποντιακός ελληνισμός.



Οι μετακινήσεις στον ελληνικό χώρο έφεραν πολλές αλλαγές στη ζωή των Ελλήνων. Πολλοί εγκατέλειψαν τα χωριά τους και άρχισαν να συγκεντρώνονται σε περιοχές όπου μπορούσαν να ζήσουν καλύτερα και με περισσότερη ασφάλεια. Έτσι δημιουργήθηκαν οι πόλεις-κράτη.

Κέντρο της νέας πόλης ήταν η **ακρόπολη**, στο πιο ψηλό σημείο της περιοχής. Εκεί βρίσκονταν οι ναοί των θεών και τα **δημόσια κτίρια**. Γύρω από αυτή χτίστηκαν οι κατοικίες των ανθρώπων. Όλος αυτός ο χώρος προστατευόταν από ψηλά τείχη. Η ζωή στην πόλη έγινε καλύτερη και όλοι ένιωσαν περισσότερο ασφαλείς. Κάποιοι έμεναν στα χωριά καλλιεργώντας τη γη. Σιγά σιγά όμως ο πληθυσμός αυξήθηκε και η γη δεν έφτανε να τους θρέψει όλους.



η ακρόπολη:
η οχυρωμένη τοποθεσία σ' ένα ψηλό σημείο της πόλης



1. Χάρτης των αποικιών

8ος αιώνας

Αρχαϊκά χρόνια

5ος αιώνας



τα δημόσια

κτίρια: τα κτίρια στα οποία λειτουργούν υπηρεσίες του κράτους.

το μαντείο: ο ιερός τόπος όπου πήγαιναν όσοι ήθελαν να μάθουν από το θεό τι θα τους συμβεί στο μέλλον.

ο βωμός: το λίθινο ή μαρμάρινο κατασκεύασμα πάνω στο οποίο οι άνθρωποι έκαναν θυσίες στους θεούς.

Μερικοί τότε αποφάσισαν να εγκαταλείψουν την πόλη τους και να πάνε αλλού να ζήσουν. Η μετακίνηση αυτή τη φορά έγινε οργανωμένα. Η πόλη ρωτούσε το μαντείο των Δελφών για το κατάλληλο μέρος όπου θα γινόταν η εγκατάσταση. Η τελετή της αναχώρησης, στην οποία έπαιρναν μέρος όλοι οι πολίτες, ήταν συγκινητική.

παράθεμα 1

Εμπόριο με ανταλλαγές



2. Ελληνικό εμπορικό πλοίο ανοικτής θάλασσας (Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο)

Α) Έφτασα εδώ μ' ένα καράβι και τους συντρόφους μου, είμαι όμως πάλι έτοιμος ν' ανοιχτώ στη θάλασσα και να πάω στην Τεμέση της Κύπρου ν' ανταλλάξω γυαλιστερό σίδηρο που κουβαλάω με χαλκό.

“Όμηρος, Οδύσσεια, Α' 201-204 (ελεύθερη απόδοση)

Β) Ο Δίας τρέλανε το Γλαύκο, γιατί πήρε χάλκινα όπλα, που άξιζαν εννέα βόδια κι έδωσε όπλα χρυσά που άξιζαν ενενήντα βόδια.

“Όμηρος, Ιλιάδα, Ζ, 234-236 (ελεύθερη απόδοση)

Γ) Ο Λαέρτης αγόρασε την Ευρύκλεια, όταν ήταν κοπελίτσα, και την αντάλλαξε με είκοσι βόδια.

“Όμηρος, Οδύσσεια, Α' 481-482 (ελεύθερη απόδοση)

Με δάκρυα στα μάτια οι άποικοι αναχωρούσαν για τη νέα πατρίδα. Ο αρχηγός τους έπαιρνε το «ιερόν πυρ» με το οποίο θα άναβε το βωμό της αποικίας. Αυτό συμβόλιζε τους στενούς δεσμούς που θα υπήρχαν ανάμεσα στη μητρόπολη και την αποικία.

Τα παράλια της Μεσογείου και του Εύξεινου πόντου γέμισαν από αποικίες. Οι πιο πολλές δημιουργήθηκαν στην Κάτω Ιταλία και τη Σικελία, έτσι που η περιοχή να ονομαστεί Μεγάλη Ελλάδα.

Στις αποικίες οι Έλληνες προόδευαν. Έχτισαν ναούς και έκαναν μεγάλα δημόσια έργα. Γνώρισαν άλλους λαούς και ανέπτυξαν με αυτούς σχέσεις, χωρίς όμως να ξεχάσουν την καταγωγή τους.

Οι σχέσεις ανάμεσα στη μητρόπολη και την αποικία ήταν πάντα στενές. Ήταν μάλιστα μεγάλο κακό να πολεμήσει η μια εναντίον της άλλης.



η μητρόπολη:

η πόλη-κράτος η οποία δημιουργούσε μια αποικία.

το «ιερόν

πυρ»: η φωτιά που έπαιρναν οι άποικοι από το βωμό της μητρόπολης, με την οποία έπρεπε να ανάψουν το βωμό της νέας πατρίδας.

παράθεμα 2 Η πατρίδα είναι θεά



3. Αναπαράσταση του ναού της Αθηνάς που βρισκόταν στην αρχαία Μίλητο.

Ας αφήσουμε τους αποίκους να μοιράσουν μεταξύ τους τη γη και τα σπίτια. Στη μοιρασιά όμως πρέπει να σκεφτούν ότι αυτός που του τυχαίνει το χωράφι, να θεωρεί ότι το χωράφι του ανήκει σ' ολόκληρη την πόλη, γιατί είναι η πατρίδα του και πρέπει να την περιποιείται πιο πολύ απ' ό,τι μια μητέρα τα παιδιά της. Η πατρίδα είναι θεά, βασίλισσα των ανθρώπων. Έτσι πρέπει να σκέφτονται οι άποικοι και για τους θεούς.

Νόμοι Πλάτωνα, 740 E (διασκευή)

παράθεμα 3 Τα νομίσματα της Μεγάλης Ελλάδας

Μερικές από τις αποικίες άρχισαν να κόβουν τα ασημένια τους νομίσματα γύρω στα μέσα του 6ου αιώνα π.Χ. . Το ασημί το έπαιρναν από την Ισπανία. Δύο από τις πρώτες πόλεις που έκοψαν νόμισμα και αναπτύχθηκαν εμπορικά ήταν η Ιμέρα και ο Σελινούντας. Αντίθετα οι Συρακούσες άργησαν να κόψουν νόμισμα. Για τις χρονολογίες των νομισμάτων δεν μπορούμε να στηριχτούμε σε τίποτε άλλο εκτός από το στυλ τους. Τα εμβλήματα συνήθως είχαν κάποια σημασία. Για την Ιμέρα (αυγή) ήταν ένας πετεινός, για τη Νάξο με τα αμπέλια της ήταν το κεφάλι του Διονύσου και σταφύλια.

Τζον Μπόρτμαν, Οι αρχαίοι Έλληνες στην υπερπόντια εξάπλωσή τους. Οι πρώτες αποικίες και το εμπόριό τους (μετάφραση Ηλ. Ανδρεάδη).

4. Γύρω στο 600 π.Χ. κόπηκε το πρώτο ελληνικό νόμισμα στο νησί της Αίγινας. Εικόνιζε μια θαλάσσια χελώνα που ήταν το σύμβολο της πόλης (Αθήνα, Εθνικό Νομισματικό Μουσείο).



1. Γιατί, κατά τη γνώμη σου, η αποικία είχε πάντα στενή σχέση με τη μητρόπολη; Οι Έλληνες μετανάστες σήμερα τι σχέση έχουν με τη μητροπολιτική Ελλάδα;
2. Μπορείς να εξηγήσεις γιατί ο αποικισμός βοήθησε τους Έλληνες να προοδεύσουν;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Τα πολιτεύματα στην αρχαϊκή Ελλάδα

Η επιθυμία για καλύτερη ζωή και οι αγώνες των ανθρώπων έφεραν πολλές αλλαγές στο πολίτευμα: βασιλεία, αριστοκρατία, τυραννίδα, δημοκρατία.



Τον παλιό καιρό, αρχηγός του κράτους ήταν ο βασιλιάς. Είχε μεγάλη δύναμη και τον σέβονταν όλοι. Καμιά φορά στο έργο του τον βοηθούσαν μερικοί ηλικιωμένοι άνθρωποι, που ξεχώριζαν για τη σοβαρότητά τους και την πείρα τους. Όταν ο βασιλιάς είχε να ανακοινώσει κάτι σπουδαίο, καλούσε το λαό σε συγκέντρωση. Το μέρος όπου γίνονταν αυτές οι συγκεντρώσεις ήταν ευρύχωρο και το ονόμασαν αγορά.

Η ζωή όμως άλλαξε και ο κόσμος συγκεντρωνόταν στις πόλεις. Κάποιοι που είχαν πολλά κτήματα, οι άριστοι, όπως τους έλεγαν, παραμέρισαν το βασιλιά και πήραν την εξουσία στα χέρια τους. Το πολίτευμα τότε έγινε αριστοκρατικό.

Η ανάπτυξη του εμπορίου έδωσε την ευκαιρία σε κάποιους ανθρώπους να πλουτίσουν. Οι πλούσιοι, νιώθοντας πιο ισχυροί, πέτυχαν να πάρουν την εξουσία από τους ευγενείς. Το πολίτευμα ονομάστηκε ολιγαρχικό, γιατί αυτοί που κυβερνούσαν ήταν λίγοι. Πολλές φορές δε συμφωνούσαν μεταξύ τους. Από την άλλη πλευρά ο λαός είχε πολλά παρά-



ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ:
ο τρόπος με τον οποίο κυβερνιέται μια χώρα (λέμε: ολιγαρχικό, δημοκρατικό πολίτευμα).



1. Ο βασιλιάς Κόδρος



2. Δείγμα της αριστοκρατικής καταγωγής ήταν να έχει κάποιος άλογο. Στην εικόνα, χάλκινος ιππέας από τη Δωδώνη.



ο ευγενής:

αυτός που λόγω της καταγωγής του ή της περιουσίας του είχε περισσότερα δικαιώματα.

ο τύραννος:

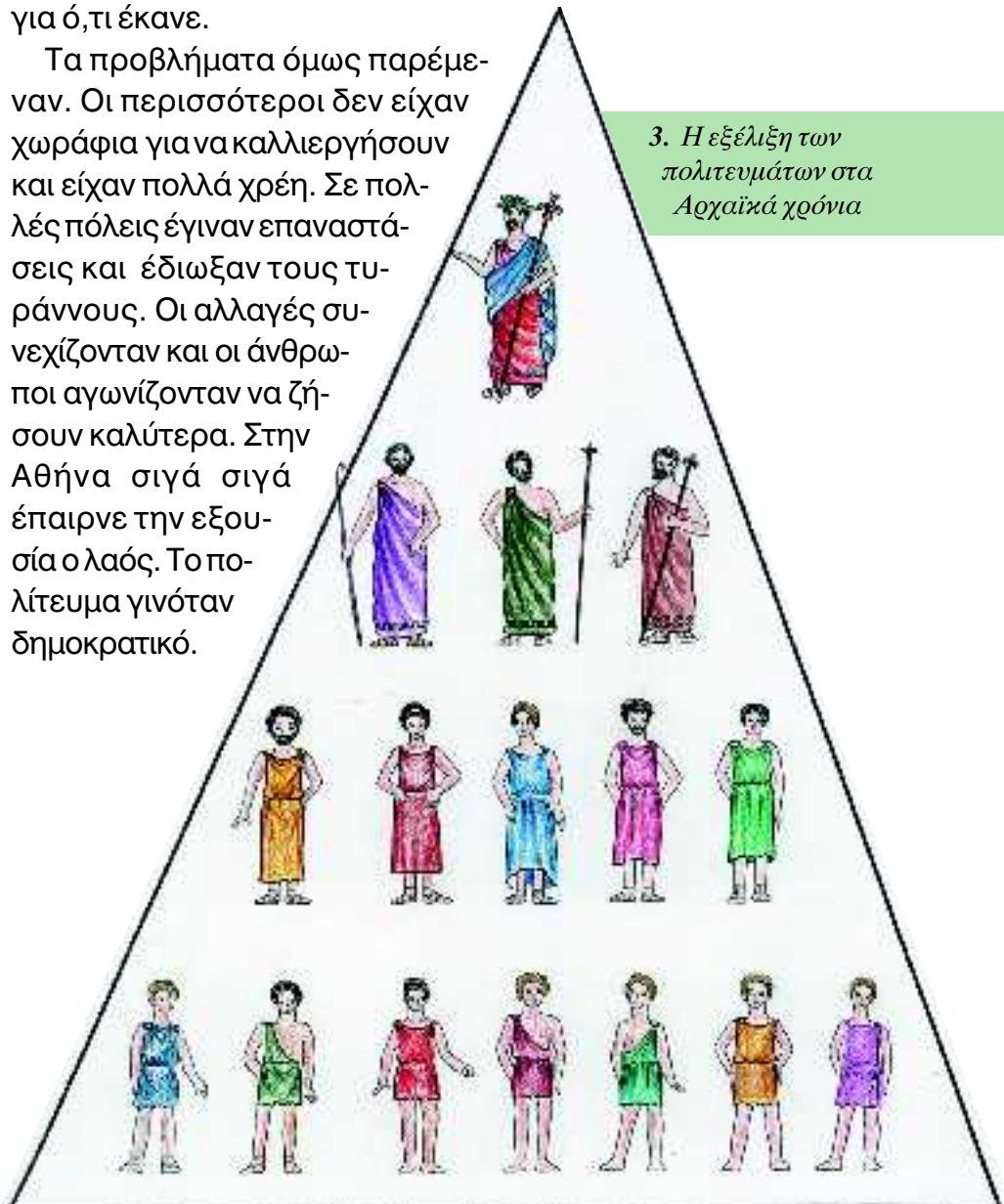
αυτός που παίρνει την εξουσία με τη βία και κυβερνάει χωρίς να δίνει λόγο σε κανέναν (σήμερα λέγεται δικτάτορας).

πονα και συχνά γίνονταν ταραχές.

Την άσχημη αυτή κατάσταση σε διάφορες πόλεις εκμεταλλεύτηκαν άνθρωποι που είχαν μεγάλες φιλοδοξίες. Κατάφεραν να κερδίσουν την εμπιστοσύνη του λαού και με τη βοήθειά του έγιναν *τύραννοι*. Στο τυραννικό πολίτευμα αυτός που κυβερνούσε δεν έδινε λόγο σε κανέναν για ό,τι έκανε.

Τα προβλήματα όμως παρέμεναν. Οι περισσότεροι δεν είχαν χωράφια για να καλλιεργήσουν και είχαν πολλά χρέη. Σε πολλές πόλεις έγιναν επαναστάσεις και έδιωξαν τους τυράννους. Οι αλλαγές συνεχίζονταν και οι άνθρωποι αγωνίζονταν να ζήσουν καλύτερα. Στην Αθήνα σιγά σιγά έπαιρνε την εξουσία ο λαός. Το πολίτευμα γινόταν δημοκρατικό.

3. Η εξέλιξη των πολιτευμάτων στα Αρχαϊκά χρόνια



παράθεμα 1 Το καλύτερο πολίτευμα

Όταν ο λαός έχει την εξουσία στα χέρια του, τότε το πολίτευμα έχει το πιο ωραίο όνομα, λέγεται δημοκρατία. Οι άρχοντες ορίζονται με κλήρο και αυτοί πρέπει να δίνουν λόγο για ό,τι κάνουν και κάθε απόφασή τους πρέπει να την εγκρίνει ο λαός.

Ηρόδοτος, Ιστορία, Γ', 80 (διασκευή)

παράθεμα 2 **Με όποιο δάσκαλο καθίσεις ...**

Ο Περίανδρος, ο τύραννος της Κορίνθου, έστειλε έναν απεσταλμένο του στο Θρασύβουλο, τύρανο της Μιλήτου, για να τον ρωτήσει πώς να ελέγχει καλύτερα τους Κορινθίους για να είναι σίγουρος για την εξουσία του. Ο Θρασύβουλος οδήγησε τον άνθρωπο του Περίανδρου έξω από την πόλη, στους αγρούς. Μπήκαν σε ένα χωράφι με ώριμα στάχυα, έτοιμα για θερισμό. Καθώς προχωρούσαν ανάμεσα στα σπαρτά, ο τύραννος της Μιλήτου ρωτούσε και ξαναρωτούσε τον ξένο για ποιο λόγο είχε έρθει. Συγχρόνως όμως τσάκιζε όποιο στάχυ ξεχώριζε από τα άλλα. Έτσι κατέστρεψε τα πιο γερά και ψηλά στάχυα και ρήμαξε το χωράφι από τη μία άκρη του ως την άλλη χωρίς να βγάλει κουβέντα από το στόμα του. Ο απεσταλμένος τον θεώρησε τρελό και, όταν γύρισε στην Κόρινθο, τα διηγήθηκε όλα στον Περίανδρο. Εκείνος αμέσως κατάλαβε το νόημα που είχε αυτή η κίνηση του Θρασύβουλου. Γι' αυτό από τότε άρχισε να φέρεται με σκληρότητα απέναντι στους συμπολίτες του και σκότωνε όλους εκείνους, που ξεχώριζαν και ήταν καλύτεροι από τους άλλους.

Ηρόδοτος, Ιστορίες, Ε', 92 ε-ζ (διασκευή)



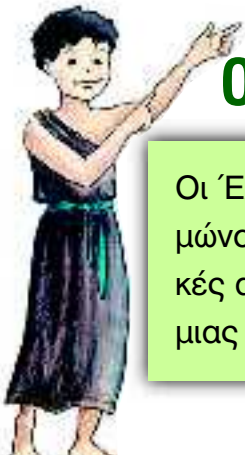
4. Ερείπια από το Δίολκο στην αρχαία Κόρινθο. Δίολκος ήταν ο δρόμος πάνω στον οποίο μετέφεραν τα καράβια που έφταναν στα λιμάνια του Κορινθιακού και του Σαρωνικού κόλπου. Η διώρυγα έγινε αργότερα.



- 1.** Με ποια σειρά εμφανίστηκαν τα πολιτεύματα στην αρχαία Ελλάδα;
- 2.** Ποια είναι η βασική διαφορά ανάμεσα στην ολιγαρχία και τη δημοκρατία;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Οι δεσμοί που ένωναν τους Έλληνες



Οι Έλληνες, σκορπισμένοι σε πολλά μέρη, έβρισκαν ευκαιρίες ν' ανταμώνουν. Οι πανελλήνιοι αγώνες, τα μαντεία, οι Αμφικτιονίες ήταν μερικές από τις δραστηριότητες που τους έκαναν να νιώθουν ως μέλη μιας μεγάλης οικογένειας.



Το μαντείο:

ο ιερός τόπος στον οποίο πήγαιναν οι Έλληνες για να μάθουν από τους ιερείς τι θα τους συμβεί στο μέλλον.

Οι Έλληνες, σκορπισμένοι στα παράλια της Μεσογείου και του Εύξεινου πόντου, κράτησαν ζωντανούς τους δεσμούς που τους ένωναν. Φρόντιζαν μάλιστα να τους ανανεώνουν. Μια τέτοια ευκαιρία ήταν οι Ολυμπιακοί αγώνες. Στους αγώνες αυτούς, που γίνονταν κάθε τέσσερα χρόνια στην Ολυμπία, έπαιρναν μέρος μόνο Έλληνες.

Πριν αρχίσουν οι αγώνες, αγγελιαφόροι μετέφεραν το μήνυμα των αγώνων σ' όλες τις πόλεις. Οι πόλεμοι σταματούσαν. Οι αθλητές και οι συνοδοί τους μπορούσαν έτσι να πάνε στην Ολυμπία χωρίς να κινδυνεύουν. Οι νικητές των αγώνων στεφανώνονταν με κλαδί ελιάς και κέρδιζαν την αγάπη και την εκτίμηση όλων. Πανελλήνιοι αγώνες γίνονταν επίσης στον Ισθμό, τους Δελφούς και τη Νεμέα.

Οι αρχαίοι Έλληνες τιμούσαν ιδιαίτερα τους Ολυμπιονίκες. Όταν γύριζαν στην πατρίδα τους, έμπαιναν μέσα στην πόλη όχι από την κύρια πύλη, αλλά από ένα άνοιγμα που γινόταν στο τείχος. Μ' αυτό τον τρόπο οι πολίτες πίστευαν ότι σε περίπτωση κινδύνου το κενό θα το κάλυπτε με το στήθος του ο αθλητής.



1. Τους αθλητές στεφάνωναν με στεφάνι αγριελιάς.



2. Η πάλη ήταν ένα από τα πολύ αγαπημένα αγωνίσματα στην αρχαία Ελλάδα (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).



3. Στον ιερό βωμό του μαντείου των Δελφών ήταν πάντα αναμμένη η φωτιά.

σαυροί που ήθελαν να τους προφυλάξουν. Ανάμεσα σ' αυτές τις ενώσεις, που ονομάζονταν Αμφικτιονίες, ξεχωρίζει η Αμφικτιονία των Δελφών. Όταν γινόταν *συνέλευση*, κάθε πόλη έστελνε δυο αντιπροσώπους. Οι αποφάσεις που παίρνονταν ήταν σεβαστές απ' όλους τους κατοίκους της περιοχής.

Όλες αυτές οι δραστηριότητες ένωναν τους Έλληνες και τους έκαναν να νιώθουν μέλη μιας μεγάλης οικογένειας.

Οι Έλληνες, όπως όλοι οι άνθρωποι, ήθελαν να προβλέπουν τι θα γίνει στο μέλλον. Για να βρουν απαντήσεις στα προβλήματά τους πήγαιναν στα μαντεία. Το πιο γνωστό ήταν το μαντείο των Δελφών που ήταν αφιερωμένο στο θεό Απόλλωνα. Οι χρησμοί, όπως λέγονταν οι απαντήσεις που έδινε η *Πυθία*, δεν είχαν πάντοτε ξεκάθαρο νόημα.

Οι άνθρωποι που κατοικούσαν γύρω από τέτοιους ιερούς τόπους, σχημάτιζαν ενώσεις. Αυτό γινόταν γιατί συνήθως εκεί υπήρχαν θη-



η συνέλευση:

ο τόπος όπου συναντιόνταν οι αντιπρόσωποι του λαού για να συζητήσουν διάφορα θέματα.

η Πυθία:

η ιέρεια του θεού Απόλλωνα στο μαντείο των Δελφών, η οποία μετέδιδε τους χρησμούς στους ανθρώπους. Η φράση που ακούμε σήμερα: κάνει την Πυθία σημαίνει ότι λέει κάποιος ή κάποια λόγια μπερδεμένα.

παράθεμα 1 **Απαγορεύεται η είσοδος...**

Κάποτε μια ηλικιωμένη γυναίκα, η Καλλιπάτειρα, μπήκε στο στάδιο της Ολυμπίας την ώρα που γίνονταν οι αγώνες. Κάθισε μαζί με τους άντρες και παρακολούθησε τους αθλητές που αγωνίζονταν.

Όταν την κατάλαβαν οι κριτές των Ολυμπιακών Αγώνων, οι ελληνοδίκες, τη ρώτησαν αυστηρά πώς τόλμησε να κάνει κάτι τέτοιο. Εκείνη απάντησε θαρρετά πως είναι μια ξεχωριστή γυναίκα, γιατί έχει τον πατέρα της και τα τρία αδέρφια της Ολυμπιονίκες και τώρα παίρνει μέρος στους αγώνες και ο γιος της.

Αισχίνης, 4η Επιστολή (διασκευή)



4. Το στάδιο της αρχαίας Ολυμπίας

παράθεμα 2 Το πιο παλιό ελληνικό μαντείο

Οι ιέρειες της Δωδώνης λένε τα εξής: Δυο μαύρα περιστέρια πέταξαν από τη Θήβα της Αιγύπτου και έφτασαν το ένα στη Λιβύη και το άλλο στη Δωδώνη. Αυτό το δεύτερο κάθισε πάνω σε μια βελανιδιά και μίλησε με ανθρώπινη φωνή. Είπε πως έπρεπε στο σημείο αυτό να γίνει μαντείο του Δία. Όσοι άκουσαν το μήνυμα πίστεψαν πως ήταν θέλημα του θεού και υπάκουσαν. Οι ιέρειες που διηγήθηκαν όλα αυτά ήταν η γριά Προμένεια, η Τιμαρέτη και η νεαρή Νικάνδρα. Συμφωνούσαν μαζί τους και οι Δωδωναίοι που εργάζονταν στο ιερό.

Ηρόδοτος, Ιστορία, Β', 54 (διασκευή)

παράθεμα 3 Η ασάφεια των χρησμών

Κάποτε ο Κροίσος, που ήταν ο βασιλιάς των Λυδών, θέλοντας να εκστρατεύσει εναντίον των Περσών, ρώτησε το μαντείο των Δελφών αν θα κέρδιζε στον πόλεμο. Το μαντείο απάντησε: « Αν ο Κροίσος περάσει τον Άλυ ποταμό, θα καταστρέψει ένα κράτος». Ο Άλυσ χώριζε τα κράτη της Περσίας και της Λυδίας. Ο Κροίσος πέρασε τον Άλυ, έδωσε τη μάχη, αλλά νικήθηκε. Τότε όλοι κατάλαβαν ότι το μαντείο εννοούσε ότι ο Κροίσος περνώντας τον Άλυ θα κατέστρεφε το δικό του κράτος.

Ηρόδοτος, Ιστορία, Α', 53 (διασκευή)



5. Ο αρχαιολογικός χώρος των Δελφών

παράθεμα 4 Οι υποχρεώσεις των Αμφικτιόνων

Μίλησα για την ίδρυση του ιερού και για την πρώτη συγκέντρωση των Αμφικτιόνων και διάβασα τους όρκους, με τους οποίους οι παλιότεροι Έλληνες υποχρεώθηκαν να μην καταστρέψουν καμιά από τις πόλεις που ανήκαν στην Αμφικτιονία. Συμφώνησαν τότε να μην τις στερήσουν από τα νερά των πηγών ούτε σε καιρό πολέμου ούτε σε καιρό ειρήνης. Σε περίπτωση που κάποιος δεν τηρήσει αυτή την υποχρέωση, να εκστρατεύσουν εναντίον του και να καταστρέψουν τις πόλεις του. Ακόμη, αν κάποιος κλέψει τους θησαυρούς του θεού ή κάνει κακό στο ιερό, να ενώσουν τα χέρια, τα πόδια, τη φωνή και όλες τους τις δυνάμεις για να τον τιμωρήσουν.

Αισχίνης, Περί της Παραπρεσβείας, 115 (διασκευή)



1. Γνωρίζεις πώς τιμούμε τους Ολυμπιονίκες σήμερα ;
2. Για ποιο λόγο οι άνθρωποι εκείνη την εποχή προσπαθούσαν να γνωρίσουν τι θα γίνει στο μέλλον; Σήμερα οι άνθρωποι κάνουν τέτοιες προσπάθειες ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Η τέχνη της αρχαϊκής εποχής

Οι ναοί που χτίζονται αυτή την εποχή έχουν δωρικό ή ιωνικό ρυθμό. Από τα έργα της γλυπτικής ξεχωρίζουν οι κούροι και οι κόρες. Τα αγγεία είναι μελανόμορφα ή ερυθρόμορφα.



Τον 7ο και 6ο αιώνα π.Χ. ο ελληνικός κόσμος γνώρισε μεγάλη οικονομική ανάπτυξη. Οι πόλεις στολίστηκαν με λαμπρά κτίρια. Τη μεγαλύτερη εντύπωση έκαναν οι ναοί, με τους οποίους οι άνθρωποι θέλησαν να τιμήσουν τους θεούς. Οι ρυθμοί με τους οποίους χτίστηκαν οι ναοί ήταν δύο, ο δωρικός και ο ιωνικός. Η διαφορά ανάμεσά τους ήταν κυρίως στους κίονες (κολόνες).

Τεχνίτες με ξεχωριστές ικανότητες σκάλιζαν το μάρμαρο κι έφτιαχναν αγάλματα που παρίσταναν κούρους και κόρες. Οι κούροι εικονίζουν γυμνούς νέους άνδρες, με τα χέρια κολλημένα στα πλάγια του

σώματος. Το ένα πόδι είναι πιο μπροστά από το άλλο, έτσι που νομίζει κανείς ότι το άγαλμα είναι έτοιμο να περπατήσει. Οι κόρες είναι νεαρές γυναίκες ντυμένες με ελαφριά ρούχα και καλοχτενισμένες.

Αυτή την εποχή αναπτύχθηκε και το εμπόριο. Έμποροι απ' όλα τα μέρη της Μεσογείου και του Εύξεινου πόντου μεταφέρουν και πουλάνε πολλά προϊόντα. Η ανάγκη για αποθήκευση και μεταφορά του κρασιού και του λαδιού έφερε και την ανάπτυξη της αγγειοπλαστικής. Πολλοί καλλιτέχνες έγιναν γνωστοί και πλού-



ο ρυθμός:
τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει ένα έργο, όπως π.χ. ένας ναός.



1. Ο κούρος της Αναβύσσου
(Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο)



2. Η κόρη της Ακρόπολης
(Αθήνα, Μουσείο Ακρόπολης)

τισαν ζωγραφίζοντας πάνω στα αγγεία σκηνές από τη μυθολογία και την ιστορία. Οι μορφές άλλοτε ζωγραφίζονταν με μαύρο χρώμα (μελανόμορφος ρυθμός) και άλλοτε με κόκκινο (ερυθρόμορφος ρυθμός).



3. Ναός της Απτέρου Νίκης. Ο ναός είναι ιωνικού ρυθμού.



4. Τα ερείπια του ναού της Αφαιάς Αθηνάς στην Αίγινα. Ο ναός είναι δωρικού ρυθμού.

παράθεμα 1 Τα τρία μεγαλύτερα έργα του ελληνικού κόσμου

Μίλησα πολύ για τους Σαμιώτες, γιατί αυτοί έχουν φτιάξει τα τρία μεγαλύτερα έργα του ελληνικού κόσμου. Από το πιο χαμηλό σημείο, δηλαδή τους πρόποδες ενός λόφου με ύψος 280 μέτρα περίπου τον τρύπησαν, ανοίγοντας σήραγγα που έχει άνοιγμα και στις δυο άκρες του. Το μήκος της σήραγγας είναι περίπου 1.300 μ., ενώ το ύψος της είναι όσο και το πλάτος της, δηλαδή μεγαλύτερο από 2,50 μέτρα. Σε όλο το μήκος της σήραγγας έσκαψαν και άλλη σήραγγα με βάθος λίγο πιο πολύ από 10 μέτρα και πλατιά ως 1 μέτρο· μέσα από αυτή περνούν σωλήνες, που φέρνουν στην πόλη νερό από μια μεγάλη πηγή. Αυτή τη σήραγγα τη σχεδίασε ο μηχανικός Ευπαλίνος από τα Μέγαρα. Το δεύτερο έργο είναι ο μόλος που έκαναν στο λιμάνι μέσα στη θάλασσα με βάθος 37 μέτρα και μάκρος 368 μέτρα. Και το τρίτο: Έφτιαξαν ένα ναό, το μεγαλύτερο απ' όσους ξέρω. Ο αρχιτέκτονας αυτού του ναού είναι ο Ροίκος απ' τη Σάμο.

Ηρόδοτος, Ιστορία, Γ', 60 (διασκευή)



5. Ένα τμήμα της σήραγγας που ανοίχθηκε στο λόφο.

παράθεμα 2 Τα παιδιά σε αθηναϊκά ερυθρόμορφα αγγεία

Σώζονται αρχαϊκά ερυθρόμορφα από την Αθήνα που δείχνουν παιδιά να διασκεδάζουν στα σπίτια τους. Τα αγόρια παίζουν με στεφάνια, με κλουβιά πουλιών και με μικρά άρματα, ενώ τα κορίτσια κάνουν τραμπάλα. Υπάρχουν επίσης σκηνές από σχολεία όπου διακρίνουμε άλλα παιδιά να μαθαίνουν ανάγνωση και γραφή από το γραμματιστή και άλλα να μαθαίνουν να παίζουν λύρα και αυλό από τον κιθαριστή. Επίσης έχουμε σκηνές από γυμναστήρια, όπου βλέπουμε τους παιδοτρίβες (γυμναστές) να κρατάνε μακριά ραβδιά ή βέργες, που καμιά φορά τις χρησιμοποιούν κιόλας. Σε κάποια αγγεία βλέπουμε τους παιδοτρίβες να σημειώνουν και να καταγράφουν σε πινακίδες τις επιδόσεις ή τα ρεκόρ των μικρών αθλητών.



6. Ερυθρόμορφος αμφορέας με τον Ηρακλή να μαλώνει με τον Απόλλωνα για τον τρίποδα των Δελφών (Μουσείο Βερολίνου).



7. Μελανόμορφος αμφορέας με τον Ηρακλή να παλεύει με το λιοντάρι της Νεμέας (Μπρέσια, Μουσείο Πολιτισμού).

Τζον Μπόρντμαν, Αθηναϊκά ερυθρόμορφα αγγεία, (διασκευή)



1. Ποια μορφή είχαν τα έργα τέχνης που έφτιαξαν οι γλύπτες και οι ζωγράφοι αυτή την εποχή;
2. Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σου, αυτή την εποχή αναπτύσσεται το εμπόριο;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Τα γράμματα



Οι ποιητές ασχολούνται με τα καθημερινά προβλήματα των ανθρώπων. Η διδακτική ποίηση θέλει να διδάξει τον άνθρωπο, ενώ η λυρική να τον κάνει να ξεχάσει τους κόπους και τα βάσανα. Οι φιλόσοφοι ψάχνουν να βρουν πώς έγινε ο κόσμος.



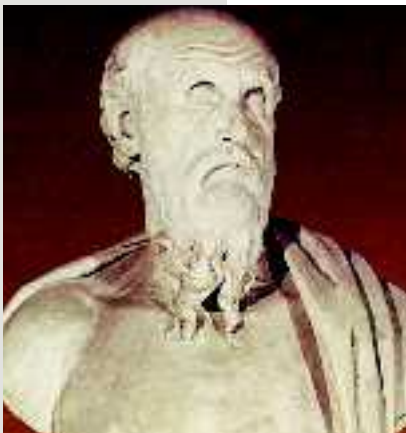
η διδακτική ποίηση: η ποίηση που ως σκοπό έχει να διδάξει τους ανθρώπους.

Αυτή την περίοδο οι ποιητές δεν ασχολούνται με τους ήρωες και τα κατορθώματά τους στον πόλεμο. Δεν τους απασχολούν τα περασμένα. Πιο πολύ τους ενδιαφέρει η καθημερινή ζωή των ανθρώπων και τα προβλήματά της.

Ο Ησίοδος, ένας μεγάλος ποιητής, προσπαθεί με τα ποιήματά του να διδάξει τους ανθρώπους (*διδακτική ποίηση*). Στο έργο του «Έργα και ημέρες» μιλάει για τον αδελφό του τον Πέρση, ο οποίος ήταν τεμπέλης και του άρεσε να διασκεδάζει συνέχεια. Ο Ησίοδος προσπαθεί με το ποίημά του να του δώσει συμβουλές. Θέλει να τον διδάξει πώς θα γίνει τίμιος και εργατικός.

Ένα άλλο είδος ποίησης που αναπτύχθηκε ήταν η λυρική. Ονομάστηκε έτσι γιατί τα ποιήματα, καθώς τα απαγγέλλαν, τα συνόδευαν παίζοντας λύρα. Τα ποιήματα αυτά είναι μικρά και μιλούν για τις χαρές και τις λύπες των ανθρώπων.

Ο αγώνας που έκαναν οι άνθρωποι για να τα βγάλουν πέρα με τις καθημερινές ανάγκες τους οδήγησε σε πολλές σκέψεις. Κάποιοι άρχισαν να ασχολούνται με θέματα που δεν μπορούσαν οι ίδιοι να εξηγήσουν. Προσπαθούσαν κυρίως να καταλάβουν πώς έγινε ο κόσμος. Αυτοί ήταν οι φιλόσοφοι. Άλλοι θέλησαν να γράψουν για τα περασμένα, για να μην ξεχαστούν. Με αυτό τον τρόπο σιγά σιγά άρχισε να δημιουργείται και η Ιστορία.



1. Ο Ησίοδος.

παράθεμα 1 Ένας σπάνιος θησαυρός

Να καλείς σε τραπέζι αυτόν που σ' αγαπά
και ν' αφήνεις στην άκρη τον εχθρό σου.
Κι εκείνον που κάθεται πιο κοντά σου να καλείς.
Γιατί, αν τύχει καμιά ανάγκη στον τόπο,
οι γείτονες γυμνοί θα τρέξουνε, ενώ οι συγγενείς
θα μείνουν πρώτα να ντυθούνε. Ο κακός ο γείτονας
είναι μεγάλη συμφορά, ενώ ο καλός είναι μεγάλος θησαυρός.
Έχει μεγάλη τύχη αυτός που έχει γείτονα καλό.

Ησίοδος, Έργα και Ημέρες, στ. 342-351 (ελεύθερη απόδοση)

παράθεμα 2**Μακριά από κακές παρέες**

Να μην κάνεις παρέα με κακούς ανθρώπους, να πλησιάζεις πάντα τους καλούς, γιατί απ' τους καλούς καλά θα μάθεις.

Αν όμως κάνεις παρέα με τους κακούς, θα χάσεις το μυαλό που σου 'δωσε η φύση.

Οι κακοί βέβαια δε γεννήθηκαν κακοί απ' της μαμάς τους την κοιλιά, αλλά έκαναν φίλια με κακούς και έμαθαν να κάνουν πράξεις κακές και να λένε λόγια άσχημα, γιατί πίστευαν ότι οι φίλοι τους τούς τα 'λεγαν όλα σωστά.

Θέογνις, Έλληνες λυρικοί, 15,3 (ελεύθερη απόδοση)

**παράθεμα 3 Ένα γλυκόμηλο ψηλά**

Σαν το γλυκόμηλο ψηλά στην άκρη κοκκινίζει στην άκρη άκρη της μηλιάς, τι το 'χουνε ξεχάσει. Όχι! κανείς δεν το ξεχνά, δεν μπόρεσε να φτάσει.

Σαπφώ, Απ.91 (μετάφραση Σ. Μενάρδου)

2. Ο λυρικός ποιητής Πίνδαρος μαζί με ένα μικρό μαθητή του

παράθεμα 4 Στο νεαρό παλαιστή Αλκιμίδα

Από τους δοξασμένους αγώνες της Νεμέας ήρθε ο Αλκιμίδης από την Αίγινα, ο νεαρός αθλητής που ήθελε όσο τίποτε άλλο αυτή τη νίκη που χαρίζει εκεί ο Δίας και αναδείχθηκε σπουδαίος παλαιστής, ακολουθώντας τα ίχνη του προγόνου του, του Πραξιδάμαντα.

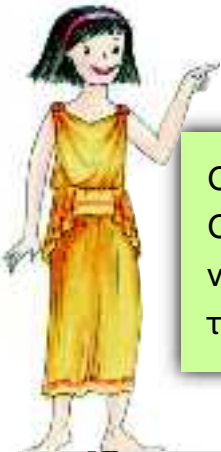
Πίνδαρος, 6ος Νεμεόνικος στον Αλκιμίδα, τον Αιγινήτη παλαιστή (ελεύθερη απόδοση)



1. Γιατί τα ποιήματα του Ησίοδου ονομάστηκαν διδακτικά ;
2. Για ποιο λόγο μαθαίνουμε σήμερα Ιστορία ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Σπάρτη: Η κοινωνία και το πολίτευμα



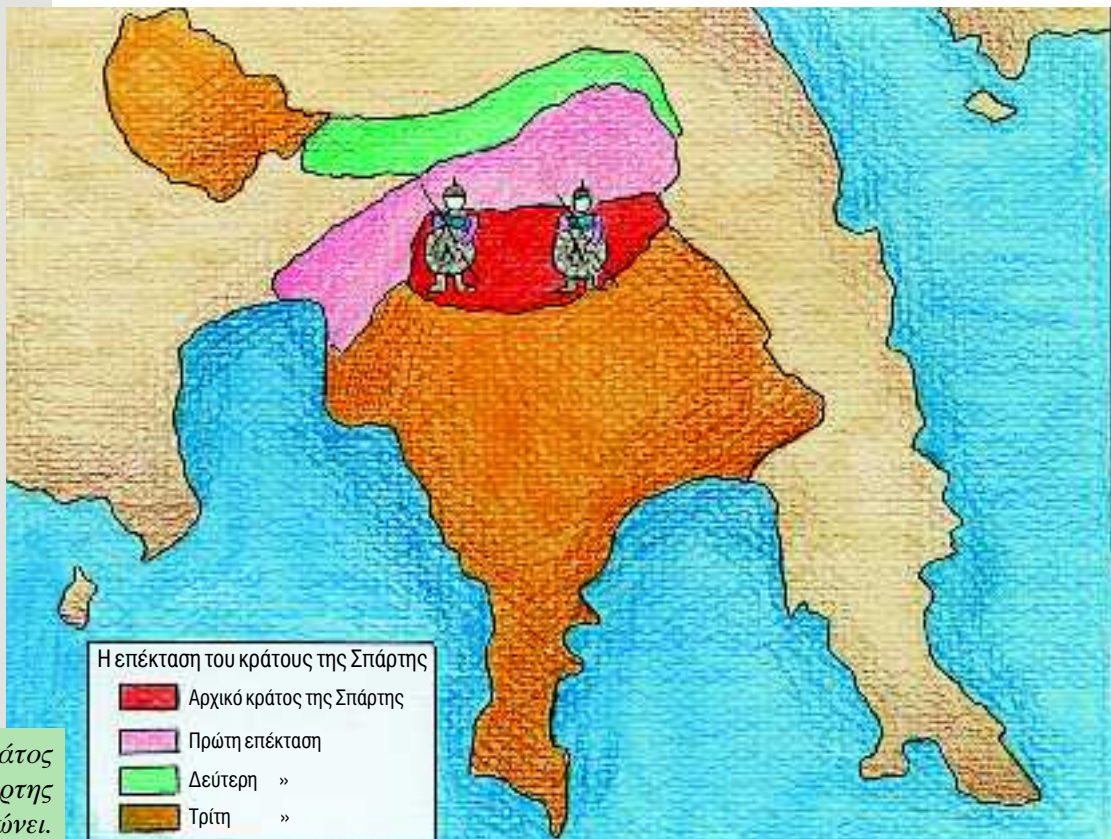
Οι Δωριείς κατέλαβαν τη Λακωνία και δημιούργησαν ισχυρό κράτος. Οι παλιοί κάτοικοι έγιναν είλωτες. Τη μεγαλύτερη εξουσία είχαν οι πέντε έφοροι. Στην Απέλλα, που ήταν η συνέλευση του λαού, οι Σπαρτιάτες έπαιρναν μεγάλες αποφάσεις.



οι Σπαρτιάτες: οι Δωριείς που κατέλαβαν τη Σπάρτη· αυτοί είχαν και τα περισσότερα δικαιώματα στην πόλη.

Οι Δωριείς κατέλαβαν τη Λακωνία και ίδρυσαν ένα ισχυρό κράτος με πρωτεύουσα τη Σπάρτη. Οι Σπαρτιάτες πήραν την εξουσία στα χέρια τους και μοίρασαν τη γη μεταξύ τους. Οι παλιοί κάτοικοι έγιναν δούλοι, είλωτες, που εργάζονταν στα κτήματα. Με το εμπόριο ασχολήθηκαν οι περίοικοι, που κατοικούσαν σε συνοικισμούς γύρω από τη Σπάρτη.

Το κράτος της Σπάρτης μεγάλωσε, αλλά η ζωή των ανθρώπων παρέμενε η ίδια. Οι νόμοι έγιναν πιο αυστηροί. Πάντα υπήρχε ο φόβος μήπως επαναστατήσουν οι είλωτες, οι οποίοι με τον καιρό είχαν γίνει πιο πολλοί από τους Σπαρτιάτες. Ο λόγος αυτός έκανε τους Σπαρτιάτες να γυμνάζονται καθημερινά και να ασχολούνται με πολεμικά έργα. Έπρεπε να είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τον εχθρό μέσα στη Σπάρτη, αλλά



1. Το κράτος της Σπάρτης μεγαλώνει.

και έξω απ' αυτή, σε περιοχές που είχαν κατακτήσει.

Η Σπάρτη είχε δύο βασιλιάδες, οι οποίοι όμως δεν είχαν μεγάλη εξουσία. Όταν ξεσπούσε πόλεμος, γίνονταν αρχηγοί του στρατού. Πιο ισχυροί ήταν οι πέντε έφοροι· αυτοί διοικούσαν το κράτος.

Τα σοβαρά ζητήματα τα συζητούσαν στην Απέλλα και έπαιρναν τις κατάλληλες αποφάσεις. Στη συνέλευση αυτή έπαιρναν μέρος μόνο οι Σπαρτιάτες που ήταν πάνω από τριάντα χρόνων. Εκεί ανακοινώνονταν τα θέματα και οι Σπαρτιάτες έλεγαν τη γνώμη τους, αν συμφωνούσαν ή διαφωνούσαν.



οι περίοικοι:
οι Σπαρτιάτες με λιγότερα δικαιώματα, που κατοικούσαν σε συνοικισμούς έξω από τη Σπάρτη.

παράθεμα 1 Ο Ευρώτας και η Σπάρτη



2. Αποψη της σύγχρονης Σπάρτης με τον Ταΰγετο

Ο πρώτος βασιλιάς στη Λακωνία ήταν ένας ντόπιος, ο Λέλεγας. Από αυτόν οι παλιοί κάτοικοι λέγονταν Λέλεγες. Ο εγγονός αυτού, ο Ευρώτας, έφτιαξε ένα κανάλι στον κάμπο και έριξε τα νερά της περιοχής στη θάλασσα. Έτσι σχηματίστηκε το ποτάμι που πήρε το όνομά του. Ο Ευρώτας δεν είχε δικά του αγόρια και άφησε τη βασιλεία στο Λακεδαίμονα, τον άντρα της κόρης του, που ήταν γιος του Δία. Αυτός έδωσε το όνομά του στη χώρα και στους κατοίκους της. Μετά έχτισε μία πόλη που της έδωσε το όνομα της γυναίκας του, της Σπάρτης. Η πόλη αυτή μέχρι σήμερα ονομάζεται έτσι.

Παυσανίας, Λακωνικά, Ι (διασκευή)

παράθεμα 2

Οι Σπαρτιάτες στον πόλεμο

Ο βασιλιάς των Σπαρτιατών, πριν αρχίσει η μάχη, θυσίαζε μια κατσίκα και έδινε εντολή σε όλους τους στρατιώτες να φορέσουν στεφάνια. Συγχρόνως ο ίδιος τραγουδούσε πολεμικό τραγούδι, ώστε η όψη τους να είναι σοβαρή και να προξενεί φόβο στους εχθρούς. Έτσι πήγαιναν στη μάχη με χαρά και ηρεμία, έχοντας ελπίδα και θάρρος. Ο βασιλιάς βιάδιζε κατά του εχθρού έχοντας στο πλάι του έναν πολεμιστή που είχε κερδίσει στεφάνι σε Πανελλήνιους Αγώνες. Στις μάχες, όταν νικούσαν τους εχθρούς, τους καταδίωκαν τόσο μόνο όσο ήταν σίγουροι ότι τους νίκησαν. Θεωρούσαν ότι δεν ήταν σωστό οι γενναίοι πολεμιστές να χτυπούν με τα όπλα τους και να σκοτώνουν στρατιώτες που υποχωρούσαν και δεν πρόβαλλαν αντίσταση.

Πλούταρχος, Λυκούργος, 22 (διασκευή)



3. Σπαρτιάτες πολεμιστές

παράθεμα 3 **Τα δίδυμα που έγιναν βασιλιάδες**

Η γυναίκα του βασιλιά Αριστόδημου γέννησε δίδυμα αγόρια. Ο πατέρας τους μόλις που πρόλαβε να τα δει, γιατί αμέσως αρρώστησε και πέθανε. Τότε οι Σπαρτιάτες, σύμφωνα με τους νόμους τους, αποφάσισαν να κάνουν βασιλιά το μεγαλύτερο παιδί. Δεν ήξεραν όμως ποιο από τα δύο ήταν μεγαλύτερο, γιατί ήταν ολόιδια και είχαν το ίδιο ανάστημα. Τότε ρώτησαν τη μητέρα τους, αλλά και εκείνη τους είπε πως δεν μπορεί να τα ξεχωρίσει. Βέβαια η ίδια ήξερε πολύ καλά ποιο ήταν το μεγαλύτερο, αλλά ήθελε να βασιλέψουν και τα δύο. Οι Λακεδαιμόνιοι βρέθηκαν σε δύσκολη θέση, γι' αυτό έστειλαν στους Δελφούς να ρωτήσουν πώς θα λύσουν το πρόβλημα. Η Πυθία τους διέταξε τότε να κάνουν βασιλιάδες και τα δυο παιδιά, αλλά να τιμούν πιο πολύ το μεγαλύτερο.

Ηρόδοτος, Ιστορία, Ζ', 52 (διασκευή)



4. Χάλκινο άγαλμα Σπαρτιάτη πολεμιστή με ξίφος (Ολυμπία, Αρχαιολογικό Μουσείο)

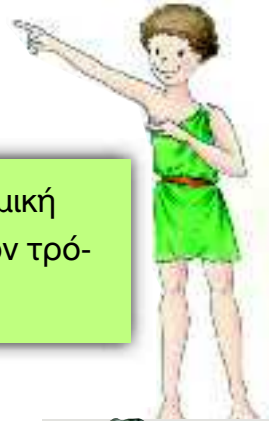


1. Πώς ήταν χωρισμένη η κοινωνία της Σπάρτης ;
2. Ποιοι μπορούσαν να πάρουν μέρος στις συζητήσεις που γίνονταν στην Απέλλα; Γιατί πιστεύεις ότι δεν επιτρεπόταν να συμμετέχουν όλοι;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

Σπάρτη: Η ζωή στην πόλη

Οι Σπαρτιάτες ασχολούνταν κυρίως με την πολιτική και την πολεμική τέχνη. Τα αγόρια και τα κορίτσια συνήθιζαν από μικρά σ' αυτό τον τρόπο ζωής. Οι Σπαρτιάτες δεν αγαπούσαν την πολυτέλεια.



Η ζωή στη Σπάρτη δεν ήταν ίδια με τη ζωή στις άλλες πόλεις. Η πόλη έμοιαζε με στρατόπεδο και οι νόμοι ήταν αυστηροί. Λένε ότι τους νόμους έφτιαξε ο Λυκούργος, ο οποίος ζήτησε από τους Σπαρτιάτες να μην τους αλλάξουν ώσπου να γυρίσει από ένα μεγάλο ταξίδι. Έφυγε από τη Σπάρτη, αλλά δεν ξαναγύρισε ποτέ.

Τα αγόρια ως την ηλικία των εφτά χρόνων έμεναν στο σπίτι. Ύστερα την εκπαίδευσή τους την αναλάμβανε η πόλη. Από μικρά έπρεπε να συνηθίσουν στη σκληρή ζωή. Έπρεπε να μάθουν να ξεπερνούν τις δυσκολίες. Τα μαθήματά τους ήταν η γραφή, η ανάγνωση, η μουσική και ο χορός.

Οι νέοι μάθαιναν την πολεμική τέχνη. Έμεναν σε σκηνές και έτρω-

**ο μέλας ζωμός:**

φαγητό από χοιρινό κρέας, το πιο συνηθισμένο γεύμα των αρχαίων Σπαρτιατών

η φάλαγγα:

στρατιώτες, παρατεταγμένοι ο ένας δίπλα στον άλλο, έτοιμοι για μάχη



1. Σπαρτιατική φάλαγγα

γαν όλοι μαζί. Αγαπημένο τους φαγητό ήταν ο μέλας ζωμός. Οι Σπαρτιάτες κατάφεραν έτσι να έχουν αγάπη μεταξύ τους και να δημιουργήσουν τον πιο ισχυρό στρατό της εποχής εκείνης. Για πολλά χρόνια η σπαρτιατική φάλαγγα ήταν ανίκητη.

Με τον ίδιο τρόπο μορφώνονταν και τα κορίτσια, τα οποία, όπως και τα αγόρια, ασκούσαν στα γυμναστήρια. Φορούσαν κοντά φορέματα και έπαιρναν μέρος σ' όλες τις γιορτές και τις εκδηλώσεις. Με αυτό τον τρόπο θα έπλαθαν γερό σώμα και θα γίνονταν αργότερα άξιες μητέρες.

Τα χρήματα που κυκλοφορούσαν στη Σπάρτη ήταν σιδερένια και είχαν μικρή αξία. Γενικά, οι Σπαρτιάτες δεν αγαπούσαν την πολυτέλεια στη ζωή. Ένωσαν περήφανοι για την καταγωγή τους και έμειναν ξακουστοί για τη φιλοπατρία και την ανδρεία τους.

παράθεμα 1 **Οι τρεις σπαρτιατικοί χοροί**



2. Οι νέοι στη Σπάρτη γυμνάζονταν καθημερινά

Στις γιορτές των Σπαρτιατών υπήρχαν τρεις χοροί ανάλογοι με τις τρεις ηλικίες του ανθρώπου. Πρώτα άρχιζε ο χορός των γερόντων που τραγουδούσε: «Ήμαστε κι εμείς κάποτε γενναίοι». Στη συνέχεια τους απαντούσε ο χορός των αντρών που έλεγε: «Εμείς είμαστε τώρα γενναία παλικάρια, κι αν έχεις τη δύναμη τόλμησε». Τρίτος τραγουδούσε ο παιδικός χορός που έλεγε: «Εμείς θα γίνουμε μια μέρα πολύ καλύτεροι από εσάς».

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 21 (διασκευή)

παράθεμα 2 Σπαρτιατικά ανέκδοτα

Κάποτε ένας κακός άνθρωπος ενοχλούσε το Δημάρατο ρωτώντας τον συνέχεια: «Ποιος από τους Σπαρτιάτες είναι ο καλύτερος;» Εκείνος του απάντησε: «Αυτός, που δε σου μοιάζει καθόλου».

Κάποιοι ρώτησαν το Χαρίλαο, τον ανιψιό του Λυκούργου, γιατί ο θεός του έφτιαξε λίγους νόμους. Αυτός απάντησε ότι εκείνοι που δε λένε πολλά λόγια ούτε και από πολλούς νόμους έχουν ανάγκη.

Μια φορά προσκάλεσαν ένα Σπαρτιάτη να ακούσει έναν άνθρωπο που είχε την ικανότητα να μιμείται το κελάηδημα του αηδονιού. Τότε αυτός είπε: «Εγώ έχω ακούσει το ίδιο το αηδόνι να κελαηδάει».

Πλούταρχος, Λυκούργος, 20 (διασκευή)



3. Αναπαράσταση από σπαρτιατικό νόμισμα. Το πρόσωπο που απεικονίζεται είναι ο Λυκούργος (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).

παράθεμα 3 Ήταν ή επί τας

4. Σπαρτιάτισσα αθλήτρια σε αγώνα δρόμου ταχύτητας



Οι Σπαρτιάτες έδιναν τέτοια ανατροφή στις γυναίκες, ώστε να είναι δυνατές στο σώμα και γενναίες στην ψυχή. Άξιες γυναίκες και μάνες πολεμιστών, οι οποίες παρακινούσαν τους άνδρες να δείξουν ανδρεία στη μάχη. Η Σπαρτιάτισσα μητέρα, όταν έδινε την ασπίδα στο γιο της έλεγε: «Ήταν ή επί τας». Η φράση αυτή σημαίνει ή να φέρεις πίσω την ασπίδα νικητής ή να σε φέρουν πάνω σ' αυτήν νεκρό.

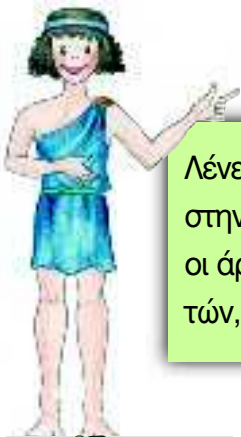
Πλούταρχος, Λακωνικά αποφθέγματα, 16 (διασκευή)



1. Ο Λυκούργος έφτιαξε τους νόμους και μετά έφυγε από τη Σπάρτη. Μπορείς να εξηγήσεις γιατί;
2. Ασχολούνταν οι Σπαρτιάτες με τις τέχνες και τα γράμματα; Μπορείς να δικαιολογήσεις την απάντησή σου;
3. Γιατί πιστεύετε ότι τα χρήματα στην αρχαία Σπάρτη ήταν σιδερένια και μικρής αξίας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

Το παλιό πολίτευμα της Αθήνας



Λένε ότι ο Θησέας παρακίνησε τους κατοίκους της Αττικής να εγκατασταθούν στην Αθήνα. Τελευταίος βασιλιάς ήταν ο Κόδρος. Μετά από αυτόν κυβέρνησαν οι άριστοι, οι οποίοι, για να ησυχάσει ο τόπος από τις διαμαρτυρίες των πολιτών, ανέθεσαν στο Δράκοντα να καταγράψει τους νόμους.



τα Παναθηναία: η πιο λαμπρή γιορτή της Αθήνας που γινόταν για να τιμηθεί η απόφαση των κατοίκων της Αττικής να εγκατασταθούν στην Αθήνα.

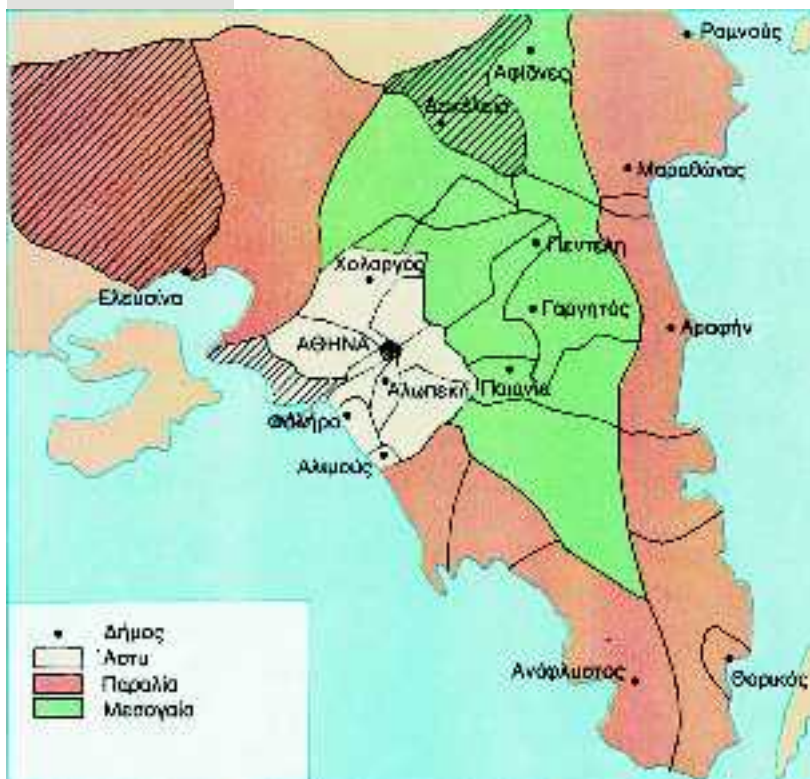
Οι παλιοί κάτοικοι της Αττικής δε ζούσαν όλοι σ' ένα μέρος. Μερικοί κατοικούσαν στις ορεινές περιοχές, ενώ οι περισσότεροι είχαν εγκατασταθεί στις μικρές εύφορες πεδιάδες και στην παραλία.

Εκείνος που τους παρακίνησε να συγκεντρωθούν και να κατοικήσουν όλοι μαζί ήταν ο ξακουστός βασιλιάς Θησέας. Έτσι άρχισε σιγά σιγά γύρω από την Ακρόπολη να δημιουργείται η Αθήνα. Για να θυμούνται μάλιστα οι Αθηναίοι αυτό το γεγονός, γιόρταζαν τα Παναθηναία, την πιο μεγάλη γιορτή τους.

Αργότερα, οι Δωριείς που είχαν εγκατασταθεί στην Πελοπόννησο, θέλησαν να καταλάβουν την Αθήνα. Για να είναι μάλιστα πιο σίγουροι ότι θα τα καταφέρουν, ρώτησαν το μαντείο των Δελφών. Το μαντείο απάντησε ότι θα πετύχαιναν το σκοπό τους, αν δε σκοτωνόταν ο βασιλιάς

της Αθήνας. Μόλις το έμαθε ο βασιλιάς της Αθήνας, ο Κόδρος, ντύθηκε βιαστικά με ρούχα χωρικού και τράβηξε για το στρατόπεδο των Δωριέων. Εκεί συνάντησε δυο στρατιώτες και τους επιτέθηκε. Αυτοί όμως αμύνθηκαν και κατάφεραν να τον σκοτώσουν. Την άλλη μέρα οι Αθηναίοι ζήτησαν να θάψουν το νεκρό βασιλιά τους. Τότε οι Δωριείς κατάλαβαν τι λάθος είχαν κάνει. Η Αθήνα όμως είχε σωθεί.

Μετά τον Κόδρο, οι Αθηναίοι δεν έκαναν άλλο βασιλιά. Την εξουσία πήραν οι ευ-



1. Το κράτος της Αθήνας

γενείς και το πολίτευμα έγινε αριστοκρατικό.

Το έδαφος όμως της Αττικής ήταν φτωχό και δεν έφτανε να θρέψει τους κατοίκους. Πολλοί ήταν χρεωμένοι και διαμαρτύρονταν. Στο δικαστήριο που πήγαιναν δεν έβρισκαν δίκιο, γιατί οι νόμοι ήταν άγραφοι και οι δικαστές ευγενείς. Για να σταματήσει η αναστάτωση, οι ευγενείς ανέθεσαν στο Δράκοντα να γράψει τους νόμους (624 π. Χ.). Οι νόμοι όμως του Δράκοντα ήταν τόσο σκληροί, που κάποιοι είπαν ότι ήταν γραμμένοι με αίμα.



2. Ο Θησέας

παράθεμα 1 Ο Θησέας και ο συνοικισμός

Ο Θησέας μετά το θάνατο του πατέρα του, του Αιγέα, έβαλε στο μυαλό του ένα μεγάλο και σπουδαίο έργο: να ενώσει τους κατοίκους όλης της Αττικής σε μία πόλη. Μέχρι τότε οι κάτοικοι της Αττικής ήταν σκορπισμένοι σε μικρά χωριά, μάλλον μεταξύ τους και δεν ενδιαφέρονταν για το κοινό καλό. Ο Θησέας κατάφερε να πείσει γρήγορα τους φτωχούς και πιο δύσκολα τους πλούσιους και δυνατούς. Έτσι ίδρυσε την πόλη της Αθήνας και όρισε και μια κοινή γιορτή για όλους, τα Παναθήναια.

Πλούταρχος, Θησέας, 24 (διασκευή)

παράθεμα 2 Οι δρακόντειοι νόμοι



Ο Δράκοντας όρισε για όλα τα αδικήματα μια τιμωρία, το θάνατο. Όσοι κατηγορούνταν για τεμπελιά, τιμωρούνταν με θάνατο. Επίσης και αυτούς που έκλεβαν φρούτα ή λαχανικά τους τιμωρούσαν το ίδιο αυστηρά, όπως εκείνους που είχαν σκοτώσει. Γι' αυτό ο Δημάδης πολύ σωστά είπε ότι ο Δράκοντας έγραψε τους νόμους του με αίμα και όχι με μελάνι. Μάλιστα ρώτησαν και τον ίδιο γιατί όρισε ως τιμωρία για όλα σχεδόν τα αδικήματα το θάνατο. Εκείνος τότε απάντησε ότι τα μικρά αδικήματα αξίζουν αυτή την τιμωρία, για τα μεγάλα όμως δεν υπάρχει μεγαλύτερη τιμωρία από αυτήν.

Πλούταρχος, Σόλωνας, 17 (διασκευή)

3. Οι νόμοι του Δράκοντα ήταν χαραγμένοι σε μαρμάρινες πλάκες.



1. Πώς χαρακτηρίζεις την πράξη του Κόδρου ;
2. Νομίζεις ότι οι Αθηναίοι ήταν ευχαριστημένοι με τους νόμους του Δράκοντα ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13

Οι νόμοι του Σόλωνα. Ο Πεισίστρατος γίνεται τύραννος



Επειδή η κατάσταση στην Αθήνα χειροτέρευε, οι ευγενείς έδωσαν εντολή στο Σόλωνα να λάβει μέτρα. Ο Σόλωνας κατάργησε τα χρέη και έδωσε ελευθερία σε όσους είχαν γίνει δούλοι. Ο Πεισίστρατος πήρε τους δυσαρεστημένους πολίτες με το μέρος του και κατάφερε να γίνει τύραννος. Όταν πέθανε ο Πεισίστρατος, τύραννος έγινε ο γιος του Ιππίας.



η σεισάχθεια:

ο νόμος με τον οποίο ο Σόλωνας κατάργησε τα χρέη των αγροτών.

Ο λαός της Αθήνας ζητούσε να καταργηθούν τα χρέη και να ξαναμοιραστεί η γη. Λύση όμως σ' αυτό το πρόβλημα δεν ήταν εύκολο να βρεθεί, γι' αυτό και γίνονταν συχνά συγκρούσεις.

Τότε, οι ευγενείς ζήτησαν από το Σόλωνα, έναν πολύ αγαπητό στο λαό ποιητή, να λάβει κάποια μέτρα. Κι εκείνος πήρε γενναίες αποφάσεις. Κατάργησε όλα τα χρέη των αγροτών. Απαγόρευσε μάλιστα να γίνεται κάποιος δούλος, επειδή δεν είχε να πληρώσει τα χρήματα που είχε δανειστεί. Με τις ενέργειες αυτές του Σόλωνα έφυγε ένα βάρος από τους ώμους του φτωχού λαού. Ο νόμος του αυτός ονομάστηκε σεισάχθεια.

Στη συνέχεια, ο Σόλωνας θέλησε να αφαιρέσει κι άλλη δύναμη από τους ευγενείς. Χώρισε τους πολίτες σε τέσσερις τάξεις με βάση τα εισοδήματά τους και όχι την καταγωγή τους. Μ' αυτό τον τρόπο απέκτησαν δικαιώματα περισσότεροι πολίτες, αφού δεν έπαιρναν πια αξιώματα μόνο οι ευγενείς.



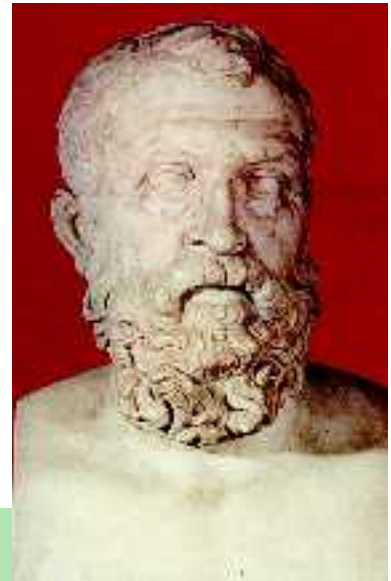
1. Ο ναός του Ολυμπίου Διός, που βρίσκεται στην Αθήνα, θεμελιώθηκε από τον Πεισίστρατο.

Εκείνο που περισσότερο ήθελαν όμως οι αγρότες, ήταν να ξαναμοιραστούν τα κτήματα. Αυτό δεν έγινε και η αναταραχή συνεχίστηκε. Την άσχημη αυτή κατάσταση εκμεταλλεύτηκε ο Πεισίστρατος, ο οποίος κατάφερε να γίνει αρχηγός των φτωχών. Με τη βοήθειά τους μάλιστα έγινε αρχηγός του κράτους. Έμεινε πολλά χρόνια στην εξουσία και φρόντισε να ελαφρύνει τη θέση των φτωχών. Ήταν όμως τύραννος, κυβερνούσε δηλαδή χωρίς να δίνει λόγο σε κανέναν. Εκείνο που τον ένοιαζε περισσότερο ήταν το δικό του συμφέρον. Όταν πέθανε, άφησε την εξουσία στο γιο του τον Ιππία. Οι Αθηναίοι όμως δεν τον ήθελαν. Έκαναν επανάσταση αργότερα και τον έδιωξαν.

παράθεμα 1 Προσοχή στα σύκα και τους σκύλους

Ο Σόλωνας είχε απαγορεύσει με νόμο στους Αθηναίους να πουλάνε αγροτικά προϊόντα σε άλλες πόλεις-κράτη εκτός από το λάδι. Κάποιοι βέβαια λένε πράγματα απίστευτα, όπως ότι δεν επιτρεπόταν η εξαγωγή σύκων. Μάλιστα όποιος μαρτυρούσε στους άρχοντες αυτούς που έβγαζαν παράνομα σύκα από την Αττική ονομαζόταν συκοφάντης και η πράξη του συκοφαντία. Ένας άλλος νόμος του Σόλωνα έλεγε πως αν ένα τετράποδο και ειδικά ένα σκυλί δαγκώσει κάποιο πολίτη, θα πρέπει να παραδοθεί δεμένο με λουρί μακρύ. Αυτός ο νόμος ήθελε να εξασφαλίσει την ασφάλεια των πολιτών από ζώα, που καμιά φορά γίνονταν επικίνδυνα.

Πλούταρχος, Σόλωνας, 24 (διασκευή)



2. Προτομή του Σόλωνα (Νεάπολη, Εθνικό Μουσείο)

παράθεμα 2 Η επίσκεψη του Σόλωνα στην Κύπρο

Ο Σόλωνας, όταν επισκέφτηκε την Κύπρο, φιλοξενήθηκε από ένα βασιλιά που τον έλεγαν Φιλόκυπρο. Αυτός ζούσε σε μια μικρή πόλη, φτωχή και ορεινή, κοντά σ' ένα ποτάμι, τον Κλάριο. Ο Σόλωνας έπεισε το βασιλιά να μεταφέρει την πόλη του από το βουνό στον κάμπο και να τη χτίσει από την αρχή πιο μεγάλη και πιο ωραία. Μάλιστα ο ίδιος ο Αθηναίος σοφός έκανε τα σχέδια της καινούριας πόλης και τα έφτιαξε πολύ όμορφα, για να πάνε να μείνουν εκεί πολλοί άνθρωποι. Οι βασιλιάδες των άλλων πόλεων της Κύπρου ζήλεψαν την τύχη του Φιλόκυπρου. Εκείνος πάλι, για να τιμήσει και να ευχαριστήσει το Σόλωνα, έδωσε στην πόλη του το όνομα Σόλοι από το όνομα του μεγάλου Αθηναίου νομοθέτη.

Πλούταρχος, Σόλωνας, 26 (διασκευή)



1. Πώς άλλαξε με τους νόμους του Σόλωνα η ζωή των φτωχών αγροτών;
2. Γιατί συνεχίστηκαν οι συγκρούσεις μετά τους νόμους του Σόλωνα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14

Ο Κλεισθένης θεμελιώνει τη δημοκρατία



Οι Αθηναίοι έδωξαν τον Ιππία και την εξουσία ανέλαβε ο Κλεισθένης, ο αρχηγός της δημοκρατικής παράταξης. Ο Κλεισθένης διαίρεσε τους Αθηναίους σε δέκα φυλές και φρόντισε όλοι να έχουν ίσα δικαιώματα. Τη μεγαλύτερη εξουσία είχε η εκκλησία του δήμου.

**ο εξόριστος:**

αυτός που καταδικάζεται να ζήσει μακριά από την πατρίδα του.

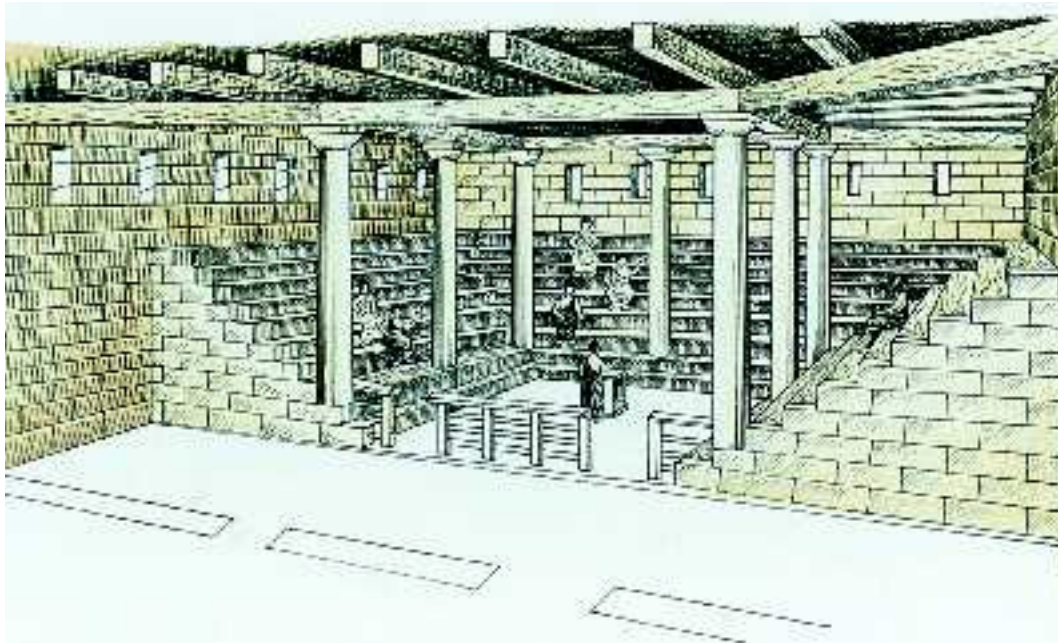
οι πολιτικοί αντίπαλοι:

έτσι λέγονται αυτοί που ανήκουν σε διαφορετικά κόμματα, τα οποία αγωνίζονται να πάρουν την εξουσία.

Ο Κλεισθένης, όσο υπήρχε στην Αθήνα το τυραννικό πολίτευμα, ζούσε εξόριστος. Γύρισε πίσω, όταν ο Πεισίστρατος λίγο πριν πεθάνει επέτρεψε να γυρίσουν στην Αθήνα οι *πολιτικοί του αντίπαλοι*. Στη συνέχεια, ο Κλεισθένης ανέλαβε την εξουσία και έκανε μεγάλες αλλαγές.

Θέλοντας να σταματήσει τις συγκρούσεις στην πόλη, χώρισε τους πολίτες σε 10 φυλές. Τα μέλη κάθε φυλής προέρχονταν από όλες τις τάξεις της κοινωνίας. Οι Αθηναίοι δε χωρίζονταν πια σε πλούσιους και φτωχούς που κατοικούσαν σε πλούσιες ή φτωχές περιοχές. Όλοι είχαν ίσα δικαιώματα. Κάθε φυλή εξέλεγε ένα στρατηγό και πενήντα βουλευτές.

Η βουλή των πεντακοσίων, όπως ονομάστηκε, ως έργο της είχε να προετοιμάζει τα θέματα που θα συζητούνταν στην εκκλησία του δήμου. Στη συνέλευση αυτή έπαιρναν μέρος όλοι οι Αθηναίοι πολίτες. Εκεί ψήφιζαν τους νόμους, συζητούσαν και αποφάσιζαν για τα μεγάλα θέματα



1. Το παλιό Βουλευτήριο (αναπαράσταση)



2. Το κοινοβούλιο σήμερα

της Αθήνας. Όλοι μπορούσαν να πάρουν το λόγο και να πουν τη γνώμη τους.

Η Αθήνα στο μεταξύ είχε μεγαλώσει. Στην πόλη είχαν εγκατασταθεί και πολλοί ξένοι που ασχολούνταν με το εμπόριο. Οι άνθρωποι αυτοί δεν είχαν διαφορές μεταξύ τους ούτε είχαν πάρει μέρος στις συγκρούσεις που είχαν γίνει τα προηγούμενα χρόνια. Για πολλά χρόνια επικράτησε στην πόλη ηρεμία. Δίκαια λοιπόν ονομάστηκε ο Κλεισθένης θεμελιωτής της δημοκρατίας.

παράθεμα 1 Πώς γινόταν ο οστρακισμός

Κάθε Αθηναίος που ψήφιζε έπαιρνε ένα κομμάτι κεραμίδι. Πάνω σ' αυτό έγραφε το όνομα του πολίτη εκείνου που έπρεπε κατά τη γνώμη του να φύγει από την πόλη. Μετά το έριχνε σε ένα σημείο της Αγοράς που ήταν γύρω γύρω φραγμένο με κάγκελα. Οι άρχοντες στην αρχή μετρούσαν όλα τα κεραμίδια για να δουν πόσα είναι. Έπρεπε να μην είναι λιγότερα από 6.000. Αν ήταν λιγότερα, δε γινόταν ο οστρακισμός. Στη συνέχεια ξεχώριζαν τα κεραμίδια ανάλογα με το όνομα που ήταν γραμμένο σ' αυτά. Όποιος συγκέντρωνε τα πιο πολλά κεραμίδια, έφευγε από την Αθήνα για 10 χρόνια χωρίς να χάνει την περιουσία του.

Ο λαός στο δημοκρατικό πολίτευμα σήμερα μπορεί να εκφράσει με την ψήφο του τη θέλησή του και την απόφασή του για πολύ σοβαρά ζητήματα, όπως παλιά στην αρχαία Αθήνα με το μέτρο του οστρακισμού.

Πλούταρχος, Αριστείδης, 7 (διασκευή)



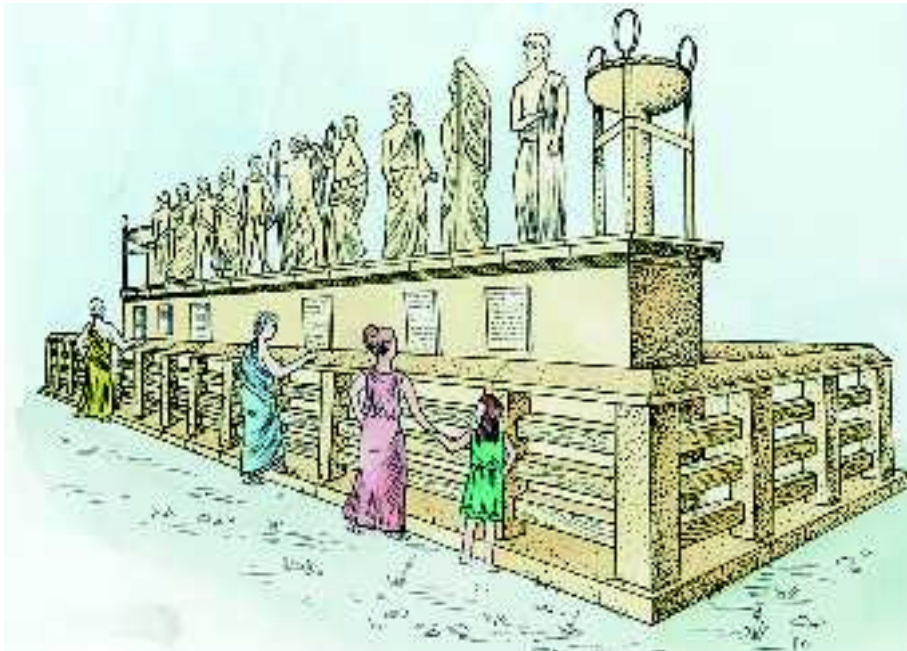
3. Όστρακο με το όνομα του Αριστείδα

παράθεμα 2

Η ταυτότητα του αρχαίου Αθηναίου

Ο Κλεισθένης χώρισε τους κατοίκους της Αττικής σε 10 φυλές και 100 δήμους. Κάθε δήμος είχε το δήμαρχό του, το ταμείο του και καταλόγους στους οποίους ήταν γραμμένα τα ονόματα των πολιτών. Αν κάποιος μετακόμιζε και πήγαινε να μείνει αλλού, δεν άλλαζε δήμο ούτε αυτός ούτε τα παιδιά του, όπως γίνεται σήμερα. Οι νέοι εγγράφονταν στο ληξιαρχείο (μητρώο αρρένων) του δήμου τους, όταν συμπλήρωναν τα 18τους χρόνια. Έτσι γίνονταν Αθηναίοι πολίτες και χρησιμοποιούσαν ως στοιχεία της ταυτότητάς τους: α) το όνομά τους, β) το όνομα του πατέρα τους και γ) το όνομα του δήμου τους. Για παράδειγμα: Θουκυδίδης (όνομα) Ολόρου (όνομα πατέρα) Αλιμούσιος (όνομα δήμου), Σωκράτης Σωφρονίσκου Αλωπεκήθεν, Αριστόβουλος Ξανθίππου Αθηναίος.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. Β', Εκδοτική Αθηνών – Κ. Βέτση, Μ. Ντεκάστρο, Στην Αγορά των αρχαίων Αθηναίων, (διασκευή).



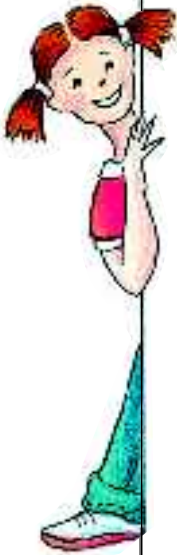
4. Αυτά τα αγάλματα που βρισκόνταν στην Αγορά παρίσταναν τους δέκα μυθικούς ήρωες, από τους οποίους πήρε το όνομά της καθεμιά από τις δέκα φυλές των Αθηναίων.



1. Με ποια μέτρα κατάφερε ο Κλεισθένης να θεμελιώσει τη δημοκρατία ;
2. Γιατί πιστεύεις ότι ο Κλεισθένης διάλεξε σε κάθε φυλή να υπάρχουν όλες οι κοινωνικές τάξεις; Τι ήθελε να πετύχει κατά τη γνώμη σου;

Ας δούμε τι μάθαμε

ΑΡΧΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΑ



Στα αρχαϊκά χρόνια δημιουργήθηκαν οι πόλεις - κράτη. Οι Έλληνες ίδρυσαν πολλές αποικίες στα παράλια της Μεσογείου και του Εύξεινου πόντου. Παρά το γεγονός ότι οι Έλληνες ζούσαν διασκορπισμένοι σε πολλά μέρη, είχαν συνείδηση της κοινής τους καταγωγής και με διάφορες εκδηλώσεις (Ολυμπιακοί Αγώνες, ίδρυση Αμφικτιονιών κ.ά.) διατηρούσαν μεταξύ τους δεσμούς. Η τέχνη γνώρισε αξιόλογη ανάπτυξη. Στην αρχιτεκτονική κυριάρχησαν ο δωρικός και ο ιωνικός ρυθμός, στη γλυπτική οι κούροι και οι κόρες και στην αγγειοπλαστική ο μελανόμορφος και ο ερυθρόμορφος ρυθμός. Στον τομέα των γραμμάτων αναπτύχθηκαν η διδακτική και η λυρική ποίηση ενώ, παράλληλα, γεννήθηκαν η Φιλοσοφία και η Ιστορία. Στα χρόνια αυτά ξεχώρισαν δύο πόλεις, η Σπάρτη και η Αθήνα, οι οποίες πρωταγωνίστησαν για αιώνες στις εξελίξεις στον ελληνικό χώρο.

3η ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΛΑΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

1 ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15

Το περσικό κράτος και οι Έλληνες της Μ. Ασίας

Οι μετακινήσεις πληθυσμών στην Ελλάδα ανάγκασαν διάφορα ελληνικά φύλα να μεταναστεύσουν. Αιολείς, Ίωνες και Δωριείς εγκαταστάθηκαν στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου και τη Μ. Ασία, όπου ανέπτυξαν σπουδαίο πολιτισμό.



ο μεγάλος βασιλιάς:
έτσι λεγόταν
ο βασιλιάς
του περσικού
κράτους.

Το περσικό κράτος ήταν τεράστιο· απλωνόταν στην Ασία και την Αφρική. Αρχηγός του κράτους ήταν ο *μεγάλος βασιλιάς*, που τον σέβονταν όλοι. Το κράτος ήταν χωρισμένο σε μεγάλες περιφέρειες, τις σατραπείες, τις οποίες διοικούσαν οι *σατράπες*.

Οι ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας δεν είχαν κάνει δικό τους κράτος. Διαιρεμένες όπως ήταν έχασαν την ελευθερία τους και, προπάντων, δεν μπορούσαν να εμπορευτούν ελεύθερα με άλλες πόλεις του Εύξεινου πόντου. Όταν μάλιστα οι Πέρσες έκαναν εκστρατεία στη Θράκη, ανά-



1. Στρατιώτης - τοξότης της φρουράς του Δαρείου



2. Η Περσική αυτοκρατορία

5ος αιώνας

Κλασικά χρόνια

4ος αιώνας



3. Ερείπια από την αρχαία Μίλητο, αποικία των Αθηναίων. Η πόλη καταστράφηκε τελείως από τους Πέρσες. Αργότερα όμως ξαναχτίστηκε.



ο σατράπης:
ο διοικητής της περσικής επαρχίας, η οποία ονομαζόταν σατραπεία.

εξεγείρομαι:
επαναστατώ.

ληλατώ:
αρπάζω, καταστρέφω εχθρική χώρα.

γκασαν τους Έλληνες της Μ. Ασίας να στείλουν και δικό τους στρατό.

Η κατάσταση για τους Έλληνες γινόταν όλο και πιο άσχημη. Αποφάσισαν τότε να *εξεγερθούν* και να διώξουν τους Πέρσες. Επειδή όμως μόνοι τους δεν μπορούσαν να τους αντιμετωπίσουν, ζήτησαν βοήθεια από την Ελλάδα. Δυστυχώς γι' αυτούς μόνο οι Αθηναίοι και οι Ερετριείς έστειλαν λίγα πλοία. Οι επαναστάτες έδωξαν τις περσικές φρουρές και έφτασαν ως τις Σάρδεις. Οι δυνάμεις τους όμως δεν ήταν αρκετές και αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν. Λίγο αργότερα νικήθηκε και ο στόλος τους κοντά στο νησάκι Λάδη (494 π.Χ.). Η επανάσταση τέλειωσε και οι Έλληνες των μικρασιατικών παραλίων γνώρισαν βαρύτερο ζυγό. Η Μίλητος, που είχε πάρει πάνω της μεγάλο μέρος του αγώνα εναντίον των Περσών, *ληλατήθηκε* και καταστράφηκε από τα θεμέλια.

Η καταστροφή της Μιλήτου προκάλεσε μεγάλη λύπη στην Ελλάδα, πιο πολύ όμως στην Αθήνα. Οι Αθηναίοι που ήταν Ίωνες το πήραν βαριά. Στο θέατρο της Αθήνας παίχτηκε ένα έργο για την καταστροφή της Μιλήτου πολύ συγκινητικό, που έκανε όλους τους θεατές να κλάψουν.



4. Ερείπια των ανακτόρων της Περσέπολης

παράθεμα 1 Αλήμονο στους Αθηναίους

Στο βασιλιά των Περσών, το Δαρείο, έφτασε η είδηση πως οι Σάρδεις έπεσαν στα χέρια των Αθηναίων και των Ιώνων. Αυτοί παρέδωσαν την πόλη στις φλόγες. Μόλις λοιπόν πληροφορήθηκε ο Δαρείος τα νέα, ρώτησε να μάθει ποιοι ήταν αυτοί οι Αθηναίοι. Στη συνέχεια ζήτησε το τόξο του, έβαλε ένα βέλος και τόξεψε ψηλά στον ουρανό. Την ίδια στιγμή παρακάλεσε το Δία να τον βοηθήσει να εκδικηθεί τους Αθηναίους. Τέλος πρόσταξε έναν υπηρέτη του, κάθε φορά που του στρώνει το τραπέζι να του λέει τρεις φορές: «Βασιλιά μου, μην ξεχνάς τους Αθηναίους».

Ηρόδοτος, Ιστορία, Ε', 105 (διασκευή)



5. Ερείπια από τις Σάρδεις

παράθεμα 2 Ο Σόλωνας σώζει τον Κροίσο



6. Ο Κροίσος πάνω στη φωτιά
(Αγγείο, Μουσείο Λούβρου)

Οι Πέρσες κυρίεψαν τις Σάρδεις και αιχμαλώτισαν τον Κροίσο, που βασίλεψε 14 χρόνια και πολιορκήθηκε 14 μέρες. Οι Πέρσες, αφού έπιασαν τον Κροίσο, τον έφεραν μπροστά στον Κύρο. Αυτός έδωσε διαταγή να ανάψουν μια μεγάλη φωτιά και να τον ανεβάσουν επάνω μαζί με 14 νεαρούς Λυδούς, για να θυσιαστούν σε κάποιο θεό. Κι ενώ ο Κροίσος βρισκόταν πάνω στη φωτιά, θυμήθηκε το Σόλωνα που του είχε πει πως κανένας άνθρωπος δεν είναι απόλυτα ευτυχισμένος. Τότε αναστέναξε και φώναξε τρεις φορές: «Σόλωνα, Σόλωνα, Σόλωνα». Ο Κύρος παραξενεύτηκε και ζήτησε εξηγήσεις. Ο Κροίσος διηγήθηκε στον Κύρο πως τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του τον είχε επισκεφτεί ένας Αθηναίος, ο Σόλωνας, που είχε περιφρονήσει τα πλούτη του και του είχε πει πολλά που τώρα βγήκαν αληθινά. Ο Κύρος, μόλις άκουσε αυτά, φοβήθηκε μήπως κάποτε τιμωρηθεί κι αυτός από τους θεούς γι' αυτή του την πράξη. Έδωσε λοιπόν διαταγή να σβήσουν τη φωτιά και να κατεβάσουν τον Κροίσο και τους συντρόφους του.

Ηρόδοτος, Ιστορία Α', 86 (διασκευή)

παράθεμα 3 **Τι μαθαίνουν τα παιδιά των Περσών**

Τα παιδιά πηγαίνουν κάθε μέρα σχολείο για να μάθουν δικαιοσύνη και αυτοσυγκράτηση. Τα διδάσκουν ακόμη υπακοή στους άρχοντες. Πολύ τα βοηθάει σ' αυτό η συμπεριφορά των μεγάλων απέναντι στους άρχοντες. Τα μαθαίνουν επίσης να αντέχουν την πείνα και τη δίψα. Και εδώ το παράδειγμα το δίνουν οι μεγαλύτεροι, που πηγαίνουν για φαγητό, όταν τους το επιτρέψουν οι άρχοντες. Τα παιδιά δεν τρώνε κοντά στη μητέρα τους αλλά κοντά στο δάσκαλο. Φέρνουν από το σπίτι τους για φαγητό ψωμί και για προσφάγι κάρδαμο* και ένα ποτήρι, για να πίνουν νερό από το ποτάμι άμα διψάσουν. Τέλος μαθαίνουν να χειρίζονται το τόξο και το ακόντιο. Μέχρι να γίνουν 16 ή 17 χρόνων τα παιδιά με αυτά ασχολούνται. Έπειτα περνάνε στην τάξη των εφήβων.

* το κάρδαμο : φυτό με έντονη μυρωδιά και πικάντικη γεύση.

Ξενοφώντας, Κύρου Παιδεία, 2, 6 (διασκευή)



7. Επιγραφή σε σφηνοειδή γραφή από την Περσέπολη



1. Για ποιους λόγους οι Έλληνες της Μ. Ασίας επαναστάτησαν;
2. Γιατί νομίζεις ότι οι Πέρσες κατέστρεψαν τη Μίλητο; Τι ήθελαν να αποδείξουν μ' αυτή τους την ενέργεια;